

Boordtabel van het concurrentievermogen van de Belgische economie

Een reeks indicatoren voor het prijsconcurrentievermogen en het niet- prijsconcurrentievermogen geven de sterke en de zwakke punten van België ten opzichte van zijn belangrijkste handelspartners aan. Dat meetinstrument bestaat sinds 2015 en wordt jaarlijks geactualiseerd en is bedoeld voor een ruim publiek, van zowel beleidsmakers, sociale partners als andere stakeholders.

De studie werd afgerond op 24 februari 2022. De gegevens uitgedrukt in indexen moeten met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, rekening houdend met het basisjaar dat vastgelegd werd voor de indexen in de officiële statistieken (o.a. Eurostat). Gelet op het groot aantal indicatoren en de vergelijking met de buurlanden is het bovendien onmogelijk één bepaald "neutraal" basisjaar te gebruiken. De keuze van het basisjaar is, per definitie, bepalend voor de vergelijking met het niveau dat een indicator in de daaropvolgende jaren bereikt en de bijhorende interpretatie. De meest recente, jaarlijkse gegevens dateren van 2021 en maken een vergelijking met het voorgaande jaar mogelijk.

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Vooruitgangstraat 50 – 1210 Brussel

Ondernemingsnr.: 0314.595.348

- ☐ 0800 120 33 (gratis nummer)
- ☐ FODEconomie
- ☐ @fodeconomie
- ☐ [linkedin.com/company/fod-economie](https://www.linkedin.com/company/fod-economie) (tweetalige pagina)
- ☐ [instagram.com/fodeconomie](https://www.instagram.com/fodeconomie)
- ☐ [youtube.com/user/FODEconomie](https://www.youtube.com/user/FODEconomie)
- ☐ economie.fgov.be

Verantwoordelijke uitgever:

Séverine Waterbley
Voorzitter van het Directiecomité
Vooruitgangstraat 50 – 1210 Brussel

Internetversie

123-22

Inhoud

Executive summary.....	5
Inleiding.....	8
1. Resultaten van het concurrentievermogen.....	12
1.1. Lichte vooruitgang van het aandeel van onze uitvoer in de mondiale uitvoer	12
1.2. Forse daling van het bbp in 2020.....	13
1.3. De overheidsfinanciën blijven ongunstig.....	16
1.4. België gaat de uitdaging aan om zijn economie milieuvriendelijker te maken	18
1.5. Daling van het aantal Belgen met risico op armoede.....	20
2. Determinanten van het concurrentievermogen	23
2.1. Snellere stijging van de loonkosten dan van de productiviteit	23
2.2. De inflatie gaat opnieuw stijgen in 2021.....	25
2.3. Een beperkt concurrentievermogen in de netwerksectoren door hoge prijzen	27
2.4. Innovatie meer integreren in de courante activiteiten van de ondernemingen	31
2.5. België presteert goed op het vlak van digitale economie, maar loopt achter voor de 5G.....	35
2.6. Een ontoereikende bedrijfsdynamiek.....	38
2.7. België trekt buitenlandse investeringen aan, maar bedrijfsklimaat moet verbeteren	42
2.8. Onderbenut menselijk kapitaal.....	44
Afkortingenlijst.....	48

Lijst van tabellen

Tabel 1-1. Uitvoer en marktaandelen van goederen (in % van de mondiale uitvoer), 2015 - 2020.....	12
Tabel 1-2. Voorspellingen voor het bbp en de inflatie, België.....	15
Tabel 1-3. Personen die risico op armoede of sociale uitsluiting lopen.....	21
Tabel 2-1. Industriële elektriciteitsprijzen in het eerste semester 2021.....	28
Tabel 2-2. Industriële aardgasprijzen in het eerste semester 2021.....	30
Tabel 2-3. Octrooien voor milieutechnologie, 2015-2019.....	33
Tabel 2-4. Indicator DESI en subindicatoren, 2021	36
Tabel 2-5. Turbulentiegraad (churn rate) van de ondernemingen.....	38
Tabel 2-6. Belang en marktaandeel van directe buitenlandse investeringen	42

Lijst van grafieken

Grafiek 1-1.	Concurrentievermogen van de uitvoer van goederen, groeivoet 2019 - 2020 en 2010 - 2020.....	13
Grafiek 1-2.	Bijdrage van de uitgavencomponenten aan de groei van het bbp, België.....	14
Grafiek 1-3.	Bruto binnenlands product.....	15
Grafiek 1-4.	Begrotingssaldo (procedure buitensporige tekorten).....	16
Grafiek 1-5.	Overheidsschuld (procedure buitensporige tekorten).....	17
Grafiek 1-6.	Uitstoot van broeikasgassen per inwoner	18
Grafiek 1-7.	Finaal energieverbruik.....	19
Grafiek 1-8.	Aandeel hernieuwbare energie in het bruto finale energieverbruik.....	20
Grafiek 2-1.	Reële productiviteit, loonkosten en loonkosten per eenheid.....	24
Grafiek 2-2.	Niveaus van de loonkosten per eenheid per uur.....	25
Grafiek 2-3.	Geharmoniseerd indexcijfer der consumptieprijzen.....	26
Grafiek 2-4.	Componenten van de elektriciteitsprijs voor drie verbruiksschijven, 2020	27
Grafiek 2-5.	European Innovation Scoreboard, België.....	32
Grafiek 2-6.	Octrooiaanvragen ingediend bij het EOB per miljoen inwoners en uitgaven voor O&O per inwoner, 2020.....	33
Grafiek 2-7.	Groei van de totale factorproductiviteit.....	34
Grafiek 2-8.	Aandeel van de e-commerce in het totaal van de ondernemingen en van de omzet, 2020.....	37
Grafiek 2-9.	Oprichtingen en stopzettingen van btw-plichtige bedrijven, België.....	41
Grafiek 2-10.	Werkgelegenheidsgraad	44
Grafiek 2-11.	Houders van 30-34 jaar met een diploma hoger onderwijs.....	46
Grafiek 2-12.	Afgestudeerden in het hoger onderwijs in wetenschap, wiskunde, informatica, techniek, indus. verwerking, productie - per 1000 inwoners van 20-29.....	47

Executive summary

In 2022 publiceert de FOD Economie zijn negende editie van de Boordtabel van het concurrentievermogen. De prestaties en de voornaamste determinanten van het globale concurrentievermogen van de Belgische economie worden daarbij onderworpen aan een analyse en aan een benchmarking. De meeste indicatoren hebben betrekking op 2020, een jaar gedomineerd door de effecten op de economie van de vraag-en aanbodschokken die veroorzaakt werden door de COVID-19-pandemie.

Aan de hand van gegevens over een zeer korte termijn kon men weliswaar de impact van de crisis in real time ramen, maar een evaluatie van het concurrentievermogen vormt daarentegen een complexe en delicate opgave door de onzekerheden rond de evolutie van het groeipotentieel. Er wordt nog bestudeerd wat de globale effecten zijn van de uitbreiding van het telewerk, van de verder doorgedreven digitalisering en van de innovaties die daaruit kunnen voortvloeien. Ook blijft het nog een open vraag hoe duurzaam de verschuivingen van arbeidsplaatsen en kapitaal tussen de sectoren zullen zijn en wat de gevolgen ervan zullen zijn voor de productiviteit.

Deze boordtabel onderzoekt ook de prestaties van ons land tijdens het herstel van 2021 en beschrijft gevolgen die op langere termijn zullen afhangen van de omvang en de efficiëntie van de reallocaties tussen sectoren en ondernemingen en veranderingen in de organisatie van de productie na de crisis. In welke mate zouden bepaalde trends zich na de crisis kunnen afvlakken of juist aanscherpen? De explosie van het telewerk, de versnelling van de digitalisering, de aanpak van de ecologische transitie en de versterking van de economische en sociale veerkracht vormen enkele van de uitdagingen die aangegaan moeten worden.

Tussen 2019 en 2020 is het **marktaandeel van exportproducten** van België zo goed als stabiel gebleven (+0,03 procentpunt op jaarbasis) bij 1,74 % van de totale mondiale export. De toename van onze export extra-EU27 naar China (+20 %) en de Verenigde Staten (+6 %) is voornamelijk te verklaren door die positieve evolutie. Tijdens dezelfde periode verbeterde onze concurrentiepositie, aangezien het verschil tussen de evolutie van onze uitvoer en die van de wereldwijde invoer positief werd (+2,8 %).

België noteerde een negatieve groei van het **bbp** van 5,7 % in 2020, dat is een forsere daling dan tijdens de financiële crisis van 2008-2009 (-2 % in 2009). In 2021 kende het bbp al snel terug een positieve groei, met +15,1 % op jaarbasis in het tweede kwartaal, om dan te vertragen naar +5,0 % in het daarop volgende kwartaal. Voor het eerst sinds de COVID-19-pandemie overschreed de Belgische economische bedrijvigheid op het einde van het derde kwartaal van 2021 haar peil van voor de crisis.

Wat de **overheidsfinanciën** betreft, zien we dat de overheidsschuld, die onder de 100 % van het bbp was gezakt in 2018 en 2019, toegenomen is naar 112,8 % van het bbp in 2020. Het begrotingstekort dikte daarnaast aan in 2020 (9,1 % van het bbp) nadat het met 5,4 % was gezakt naar 0,8 % van het bbp tussen 2009 en 2018.

Om de doelstellingen van zijn Nationaal Energie- en Klimaatplan (NEKP) te halen voor de periode 2021-2030, verbond België zich ertoe om zijn uitstoot van broeikasgassen met 35 % te verminderen in 2030 ten opzichte van 2005. In 2019 werden meer **broeikasgassen per inwoner** (10,6 kt CO₂-equivalent) uitgestoten dan het gemiddelde van de 27 lidstaten van de Europese Unie (EU27) (8,4 kt CO₂-equivalent). Het **finale energieverbruik** nam daarnaast af tussen 2019 en 2020 (-7 %), zoals ook in de EU27 en bij onze voornaamste handelspartners. België stelde zich in zijn NEKP 2021 – 2030 daarnaast ook een streefdoel van 17,4 % hernieuwbare energie in zijn finaal bruto energieverbruik. In 2019 lag deze verhouding bij 9,9 % (19,7 % voor de EU27), wat neerkomt op een inspanning van 7,5 procentpunten over 9 jaar.

Sinds 2015 neemt het **aantal mensen met een risico op armoede of sociale uitsluiting** gestaag af. Hun aantal zakte naar 2,1 miljoen personen in 2020 (dat is 18,9 % van de totale Belgische bevolking). Het Nationaal Plan voor Herstel en Veerkracht (PHV), zoals aangenomen door de Europese Raad in juni 2021, stelt daarnaast maatregelen voor met betrekking tot vier thema's – werk, huisvesting, digitalisering en onderwijs – die elk van invloed zijn op de armoede.

De **loonkosten per eenheid**, een van de determinanten van het concurrentievermogen, zijn in 2020 voor het vijfde jaar op rij gestegen, door het gecombineerde effect van de gestegen productiviteit per uur en een veel snellere evolutie van de loonkosten. De grotere afname van de gepresteerde uren (-8,5 %) tegenover de inkrimping van het bbp (-5,7 %) ligt aan de oorsprong van de toegenomen productiviteit in 2020. Deze stijgende trend van de loonkosten per eenheid werd eveneens vastgesteld in de andere economieën die sinds 2016 bestudeerd worden, en vooral in Duitsland.

De **inflatie** steeg van 0,4 % in 2020 naar 3,2 % in 2021, voornamelijk als gevolg van de hoge vlucht van de energieprijzen. De inflatie was aanvankelijk beperkt in januari en februari 2021 (+0,3 %), maar versnelde vervolgens geleidelijk in de loop van de maanden, naar +7,1 % in november en +6,6 % in december.

De **elektriciteitsprijzen voor industriële verbruikers** liggen hoger in België dan in Frankrijk en in Nederland in de eerste helft van 2021, ongeacht de verbruiksschijf, waarna ze in de tweede helft snel gingen stijgen. In de elektro-intensieve sectoren kampen onze ondernemingen met een concurrentienadeel tegenover de buitenlandse bedrijven, die profiteren van verminderingen en vrijstellingen op hun factuur, waardoor ze concurrerend kunnen zijn, zelfs met hogere aankooprijzen, zoals in Duitsland. Op het vlak van de **aardgasprijzen** blijft België het meest competitieve land. De stijging van de energieprijzen eind 2021 zal een uitdaging vormen voor het concurrentievermogen, vooral voor energieverslindende sectoren.

Ons land is een van de duurste van de Europese Unie op het gebied van telecommunicatie. Hoewel de dekking van het netwerk bijzonder uitgebreid is, komen we volgens de **broadband price index** slechts op de 25^e plaats. Een gebrek aan concurrentie in die sector zou deze prijsverschillen kunnen verklaren.

Naast de prijsdeterminanten zijn er ook andere factoren die het concurrentievermogen beïnvloeden, zoals innovatie. Volgens het **European Innovation Scoreboard 2021** behoort België samen met Denemarken, Finland en Zweden tot de kopgroep, de « innovatieleiders ». Die plaats dankt het aan de toename van de innovatie-uitgaven buiten O&O (+57 % tussen 2020 en 2021), het aantal nieuwe doctor diploma's (+30 % tijdens dezelfde periode), digitale vaardigheden, risicokapitaal en productiviteit van de middelen. Ons land scoort daarentegen minder goed voor octrooiaanvragen volgens het Patent Cooperation Treaty (PCT), ontwerpaanvragen, milieutechnologie en wetenschappelijke publicaties die tot de 10 % meest geciteerde behoren.

België wordt meer dan zijn buurlanden geconfronteerd met een fenomeen van trendmatige verzwakking van de groei van de **totale factorproductiviteit** (TFP). Terwijl echter de bijdrage van de TFP aan de groei van de productiviteit van de Belgische arbeidsmarkt lijkt af te nemen, ziet men dat die van de *andere innovatiefactoren* waaruit het kapitaal bestaat (immateriële activa waaronder O&O, software & databases, en materiële activa) minder volatiel is en toeneemt.

België neemt de 12^e plaats in op de **Digital Economy and Society Index (DESI-index)**, voor Duitsland en Frankrijk, en haalt een hogere score dan de Europese Unie als geheel. Ons land is bijzonder goed geplaatst voor de integratie van digitale technologie in de ondernemingen en voor de kwaliteit van het menselijk kapitaal, maar vertoonde tussen 2020 en 2021 een ernstige terugval in de rangschikking in verband met de component *Connectiviteit* door de zeer beperkte uitrol van 5G. De Belgische ondernemingen zijn grotendeels aangesloten op de vaste breedband, terwijl ze sterker gedigitaliseerd zijn dan Duitsland, Frankrijk en de EU27 als geheel. Op het gebied van e-commerce ziet men dat onze ondernemingen er meer gebruik van maken en er een groter deel van hun om-

zet uit halen dan in onze buurlanden. Volgens de internationale rangschikking van de **IMD World Digital Competitiveness Ranking** ging de positie van België er sinds 2017 op achteruit en zakte ons land naar de 26^e plaats op 64 in 2021, achter zijn drie belangrijkste handelspartners. Opnieuw drukt de 5G zwaar op de score. Op het gebied van de gelijkheid tussen mannen en vrouwen op digitaal gebied is het loonverschil zeer gering (2^e Europese plaats) tegenover een 12^e plaats (achter de drie buurlanden) voor de andere componenten van de **Women in Digital Index**.

België kent een grotere **ondernemingsdichtheid** dan Duitsland of de EU27 als geheel, met een lichte achterstand ten opzichte van Frankrijk en een meer uitgesproken achterstand ten opzichte van Nederland. Echter is de **bedrijfsdynamiek** onvoldoende in ons land. Naast een vrij beperkt aandeel actieve ondernemingen met ten minste een werknemer, dat de laatste jaren nog afneemt, is de turbulentiegraad van 10,79 % een van de slechtste van de Europese Unie. Enkel Griekenland scoort nog slechter. Dit zwakke punt vloeit voort uit de combinatie van een lage toetreding (vooral bij de kleine ondernemingen) en een lage uittreding van de bedrijven en de trage verspreiding van technologie. De overlevingsgraad van de ondernemingen daarnaast is met 5 jaar de hoogste van de EU27, en de hogegroei-ondernemingen zijn in verhouding minder talrijk in België dan in elk van de buurlanden. In 2020 plaatst het rapport "The Missing entrepreneurs 2021" ons voor Frankrijk en Duitsland in termen van ondernemers uit benadeelde en/of ondervertegenwoordigde maatschappelijke categorieën.

Volgens de aantrekkelijkheidsbarometer van Ernst & Young (EY Attractiveness Survey) kent België een grote **aantrekkelijkheid**, gemeten aan het aantal buitenlandse directe investeringsprojecten (5^e plaats). België bevindt zich achter Frankrijk (1e) en Duitsland (3e), terwijl het aantal in 2020 getelde buitenlandse investeringsprojecten in alle landen afgenomen is als gevolg van de instorting van de bedrijvigheid. Zowel de voornoemde enquête als de investeringsenquête van de EIB rapporteren dezelfde zorgen bij de investeerders wat België betreft: complex fiscaal stelsel en belastingpeil, gebrek aan gekwalificeerd personeel (ook al erkent men de vaardigheden van de arbeidskrachten) en gebrek aan stabiliteit van het politiek en administratief stelsel.

Met een **tewerkstellingsgraad** van 70 % in 2020 (enquête naar de arbeidskrachten) is België er niet in geslaagd de doelstelling van Europa 2020 (doelstelling: 73,2 %) te halen. De laatste kwartaalresultaten blijken echter gunstiger uit te vallen. In het derde kwartaal van 2021 was namelijk 71,4 % van de 20-64-jarigen aan het werk in België. Voor het eerst sinds de invoering van het verplichte telewerk ziet men de versoepeling van de maatregelen van de regering duidelijk weerspiegeld in de gegevens van het derde kwartaal van 2021. Tijdens dat kwartaal werkten 38,2 % van de tewerkgestelde personen soms, meestal of uitsluitend thuis, tegenover nog 43,5 % in het tweede kwartaal van 2021 en 34,4 % in het derde kwartaal van 2020. Het percentage werknemers die altijd thuis werken daalt sterk, van 16,4 % in het tweede kwartaal van 2021 naar 10,3 % in het derde kwartaal van 2021 (9,9 % in het derde kwartaal van 2020).

Het streefcijfer voor 2020 dat ten minste 40 % van de 30-34-jarigen in de Europese unie een **diploma hoger onderwijs** zouden moeten halen, heeft ons land wel gehaald en zelfs overschreden, met een percentage van 47,8 %. Ondanks dat gunstige resultaat haalt België nog altijd slechts een zwakke score voor het aantal **diploma's hoger onderwijs in wetenschappen, wiskunde, informatica, ingenieur, verwerkende nijverheid en productie (STEM)** per 1.000 inwoners van 20-29 jaar. In 2019 werd namelijk slechts een cijfer van 14,2 STEM-gediplomeerden gehaald, een score die ruim onder het Europese gemiddelde ligt. Voor bijscholing had de Europese Unie aan de 27 lidstaten een streefdoel van 15 % van de volwassenen vooropgesteld die deelnamen aan bijscholing en volwassenenonderwijs in 2020. Geraamd op basis van de resultaten van de enquête naar de arbeidskrachten haalde België een cijfer van 8,5 % in 2020.

Inleiding

De coronacrisis bracht niet alleen een schokgolf teweeg op het vlak van de volksgezondheid, maar ook op economisch en maatschappelijk vlak. De wereldwijde toeleveringsketens werden aanzienlijk verstoord en de bedrijfsinvesteringen en de consumptie van duurzame goederen liepen fors terug.

Uit de sterke terugval van de wereldwijde activiteit in 2020 en het arsenaal aan maatregelen dat getroffen werd om een totale instorting van de economie te voorkomen, blijkt hoe belangrijk het is om te werken aan de structurele hefboomen van ons concurrentievermogen en aan betere leefomstandigheden, op duurzame en inclusieve wijze.

Het concurrentievermogen is een complex en multidimensionaal concept waarvan geen universele definitie bestaat. Het is gebaseerd op verschillende concepten naargelang het wordt gebruikt voor een land, een sector of bedrijf. Maar het concurrentievermogen is ook een relatief begrip, waarvan de meting enkel betekenis heeft in vergelijking met een soortgelijke entiteit (land, sector of bedrijf) en ook een dynamisch en veranderend concept. Dat tweede kenmerk impliceert een permanent aanpassingsproces aan de economische situatie van het land, maar ook aan de internationale omgeving.

Om het concurrentievermogen van onze hele economie beter te kunnen beoordelen, stelden we een breed overzicht op dat vooral een economische, maar ook een sociale en ecologische dimensie omvat. Het concurrentievermogen moet immers niet worden gezien als een doel op zich, maar als een middel tot duurzame economische groei die toelaat een hoog tewerkstellingsniveau te bereiken en de levensstandaard en het maatschappelijke welzijn te verbeteren. De aanvullende indicatoren naast het bruto binnenlands product (bbp) informeren over sociale, milieu- en economische vraagstukken. Samen beschrijven ze de evolutie van het welzijn van mensen en de ontwikkeling van de Belgische samenleving¹.

De boordtabel wil het werk van andere instellingen niet vervangen en wil evenmin voorspellingen doen. Het instrument:

- verzamelt gegevens die toelaten het Belgische concurrentievermogen te beoordelen;
- benadrukt de belangrijkste onderliggende factoren van het concurrentievermogen;
- vergelijkt België met de beste Europese prestaties en met die van zijn drie belangrijkste handelspartners (Duitsland, Frankrijk en Nederland) die de referentie vormen voor de berekening van de loonnorm;
- observeert het verloop van die prestaties.

Daarvoor worden de resultaten en de belangrijkste factoren van het concurrentievermogen onderzocht met behulp van een twintigtal indicatoren, afkomstig van Eurostat en andere officiële bronnen zoals onder meer het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR), de OESO, de Nationale Bank van België, de Wereldbank, United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), en het Europees Octrooibureau. De analyses werden verder verfijnd en aangevuld op basis van het Nationaal Hervormingsprogramma, beleidsnota's en economische studies.

In 2021 geeft de **International Institute for Management (IMD)** aan dat België van de 25^e plaats in 2020 naar de 24^e plaats opklimt, in weerwil van een economische context die gebukt gaat onder de negatieve effecten van de COVID-19-crisis. Zwitserland, Zweden, Denemarken en Nederland vormen de kopgroep. De Verenigde Staten behouden hun 10^e plaats, terwijl Duitsland naar de 15^e

¹ De wet van 14 maart 2014 voorziet erin dat er indicatoren zullen worden ontwikkeld voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie door het Instituut voor de Nationale Rekeningen.

plaats stijgt (17^e in 2020), China naar de 16^e plaats (20^e in 2020) en Frankrijk naar de 29^e plaats (32^e in 2020).

Onze rangschikking verbeterde qua economische prestaties en bedrijfsefficiëntie (zakenklimaat in het algemeen), stabiliseerde in de infrastructuur, maar ging achteruit qua overheidsefficiëntie (meer bepaald wat betreft overheidsfinanciën, fiscaal beleid en maatschappelijk raamwerk). De gekwalificeerde arbeidskrachten, het hoge opleidingspeil, de sterke O&O-cultuur en de betrouwbare infrastructuur maken België aantrekkelijk. Onder de zwakke punten vinden we het fiscaal stelsel, de zwakke concurrentiekracht van de Belgische ondernemingen (onder meer door de hoge arbeidskosten, de flexibiliteit van de arbeidsuren, de faalangst van de ondernemers) en de problematiek rond de financiering van de pensioenen.

De **negende editie** van de boordtabel behandelt niet uitsluitend de traditionele indicatoren, maar gaat ook na welke ontwikkelingen versterkt werden door de coronacrisis. De steunmaatregelen – het geheel van monetaire, prudentiële en budgettaire regelingen – hebben de economie behoed voor een nog diepere recessie. Ook werden sneller tekenen van herstel zichtbaar dan tijdens vroegere crisissen.

Op de arbeidsmarkt hebben regelingen voor het behoud van de werkgelegenheid ertoe bijgedragen het inkomens- en banenverlies te beperken en tegelijkertijd de arbeidstijd te verkorten. Wat de digitale en de ecologische transformaties betreft, vereisen duurzame veranderingen in de arbeidsorganisatie en in de toeleverings- en consumptiepatronen een reconversie van een deel van ons productieapparaat. De vereiste aanpassingen kunnen duidelijk maken welke bedrijven de beste kansen hebben om te bloeien of integendeel van de markt te verdwijnen. Een van de andere vragen is hoe snel de knelpunten aan de aanbodzijde (tekort aan materialen, apparatuur en gekwalificeerd personeel) opgelost zullen geraken en welke globale impact de snel stijgende energie- en grondstoffenprijzen zullen hebben op de vooruitzichten voor de economische groei en de inflatie.

In een bijzonder onstabiele periode is het niet zo eenvoudig om de resultaten en de determinanten van het concurrentievermogen te evalueren. De soms vage grenzen tussen wat cyclisch en wat structureel is, maken die opgave des te moeilijker. In de volgende edities van de boordtabel zal verder specifiek aandacht besteed blijven worden aan de structurele gevolgen van deze ongeziene schok voor onze economie.

Het eerste deel van deze studie maakt een diagnose van ons concurrentievermogen op, terwijl het tweede deel de voornaamste determinanten analyseert.

De in het groen aangeduide indicatoren in de tabel hieronder wijzen op een betere prestatie van België in de ene periode ten opzichte van de andere, terwijl de indicatoren in het rood een minder goede prestatie aangeven. De “emoticons” in de groene (rode) kleur geeft de gunstige (ongunstige) evolutie van die trend in de loop van de laatste vijf jaar weer. De laatste twee kolommen geven de rangschikking weer van België ten opzichte van Duitsland, Frankrijk en Nederland (de drie voornaamste handelspartners) en zijn positie in de Europese Unie.

	Indicatoren		Jaar	BE	Min.	Max.	EU27	Trend over 5 jaar in BE	Rangschikking onder burens (DE, FR, NL)	Rangschikking in EU27
Resultaten	Marktaandeel exportgoederen	% van de totale mondiale	2020	1,7	0,02 (MT)	8,1 (DE)	31	😊	4	6
	Bbp	Variatie in % over 1 jaar	2020	-5,7	-10,8 (ES)	5,9 (IE)	-5,9	😊 *	3	18
	Begrotingssaldo - PBT	% van het bbp	2020	-9,1	-11,0 (ES)	-0,2 (DK)	-6,9	😞 *	3	23
	Overheidsschuld - PBT	% van het bbp	2020	112,8	19,0 (EE)	206,3 (GR)	90,1	😞 *	3	23
	Uistoot van broeikasgassen per inwoner	Kt CO ₂ -equivalent per inwoner	2019	10,6	5,2 (SE)	20,3 (LU)	8,4	😊	3	21
	Finaal energieverbruik per persoon	Ton olie-equivalent per persoon	2020	2,9	1,05 (MT)	6,04 (LU)	2,0	😊	4	23
	Personen die risico op armoede of sociale uitsluiting lopen	% van de totale populatie	2020	18,9	11,9 (CZ)	32,1 (BG)	22,0	😊	3	12
Determinanten	Prijzen/kosten									
	Loonkosten per eenheid	Variatie in % over 1 jaar	2020	1,8	-5,6 (IE)	10,9 (MT)	3,7	😞 *	1	4
	Inflatie - HICP	Variatie in % over 1 jaar	2021	3,2	-0,5 (CY)	3,6 (PL)	2,0	😞	3	18
	Industriële elektriciteitsprijzen	Prijs in eurocents per KWh exclusief btw en andere terugvorderbare belastingen, schijf IC	2021S1	12,18	6,15 (SE)	18,13 (DE)	12,83	😞	3	20
	Industriële aardgasprijzen	Prijs in eurocents per KWh exclusief btw en andere terugvorderbare belastingen, schijf I3	2021S1	2,21	2,21 (BE)	6,00 (FI)	3,03	😊	1	1
	Telecomprijzen	Broadband Price Index (%)	2021	34,6	22,5 (CY)	95,4 (RO)	58,3	😞	4	25
	Innovatie									
	Innovation scoreboard	Index 2014=100	2021	143,5	35,09 (RO)	156,45 (SE)	104,7	😊	1	4
	Totale factorproductiviteit	Variatie in % over 1 jaar	2020	-6,2	-11,2 (MT)	4,0 (IE)	-4,9	😞	3	18
	Digitale economie									
	DESI	Score (van 0 tot 100, in %)	2021	53,7	32,9 (RO)	70,1 (DK)	50,7	😊	3	12
	IMD Digital Competitiveness	Ranking van 64	2021	26	HR (55)	SE (3)			4	26***
	Ondernemingen									
	Actieve ondernemingen met ten minste één werknemer	Aandeel in totale populatie (%)	2019	26,9	19,2 (NL)	76,6 (HU)	39,7**	😞	3	24
	Ondernemingsdynamiek	Business Churn Rate (%)	2019	10,79	6,38 (IR)**	41,82 (LT)	/	😊	4	25
	Snelgroeierende ondernemingen	Aandeel in totale populatie (%)	2019	8,15	2,38 (RO)	17,41 (GR)	11,85**	😞	4	25
	Aantrekkelijkheid	Aantal DBI-projecten	2020	227	48 (HU)	985 (FR)	/	😊	3	5***
	Menselijk kapitaal									
	Werkgelegenheidsgraad	% van de totale bevolking 20-64 jaar	2020	70	61,1 (GR)	80,8 (SE)	72,4	😊	4	23
	Houders van een diploma hoger onderwijs	% van de bevolking 30-34 jaar	2020	47,8	26,4 (RO)	62,2 (LU)	41,0	😊	3	11
	Bevolking die heeft deelgenomen aan permanente opleiding	% van de totale bevolking van 18-64 jaar	2020	8,5	1,1 (RO)	31,0 (FI)	12,3	😊	3	17

* periode 2015-2019, **2018, *** = Niet EU27.

1. Resultaten

1.1. Lichte vooruitgang van het aandeel van onze uitvoer in de mondiale uitvoer

1.2. Forse daling van het bbp in 2020

1.3. De overheidsfinanciën blijven ongunstig

1.4. België gaat de uitdaging aan om zijn economie milieuvriendelijker te maken

1.5. Daling van het aantal Belgen met risico op armoede

1. Resultaten van het concurrentievermogen

1.1. Lichte vooruitgang van het aandeel van onze uitvoer in de mondiale uitvoer

Tussen 2019 en 2020 bleef het marktaandeel van de goederenexport van België nagenoeg stabiel (+0,03 procentpunt op jaarbasis) op 1,74 % van de totale mondiale uitvoer. Dat resultaat is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de toename van onze uitvoer extra-EU27 naar China (+20 %) en de Verenigde Staten (+6 %). Tijdens dezelfde periode daalde onze uitvoer naar onze drie voornaamste handelspartners:

- Duitsland (-10 %),
- Frankrijk (-10 %),
- Nederland (-25 %).

Tabel 1-1. Uitvoer en marktaandelen van goederen (in % van de mondiale uitvoer), 2015 – 2020

	Uitvoer 2015-2020* (in %)	Marktaandelen 2020 (in %)	Marktaandelen evolutie 2019-2020 (in %punt)	Marktaandelen evolutie 2016-2020 (in %punt)
België	+0,03	1,7	+0,03	+0,01
Duitsland	+0,01	8,1	-0,02	-0,38
Frankrijk	+0,001	2,9	-0,18	-0,25
Nederland	+0,04	3,2	+0,08	+0,25

*Gemiddelde jaarlijkse groeivoet (meetkundig gemiddelde over 5 jaar).

Bron: Comtrade en berekeningen FOD Economie.

De COVID-19-pandemie leidde tot een daling van de vraag en tot verstoringen in de wereldwijde toeleveringsketens en deed zo het handelsverkeer gevoelig krimpen.

Zo bedroeg in 2020 de Belgische uitvoer van goederen naar de wereld 296 miljard dollar (waarvan 65 % intra-EU), wat een meer uitgesproken daling betekent door de coronacrisis (-3,6 % tussen 2018 en 2019 en -5 % tussen 2019 en 2020). Hetzelfde geldt voor de uitvoer naar de voornaamste handelspartners, namelijk Frankrijk, met de grootste daling op jaarbasis van de uitvoer (-2,1 % in 2019 en -12,2 % in 2020), gevolgd door Duitsland (-4,4 % in 2019 en -7,2 % in 2020) en Nederland (-1,9 % in 2019 en -4,4 % in 2020).

Naar intra-EU voerde ons land in 2020 hoofdzakelijk chemische producten uit, met name naar

- Duitsland (14 miljard dollar),
- Frankrijk (6 miljard dollar),
- Nederland (7 miljard dollar).

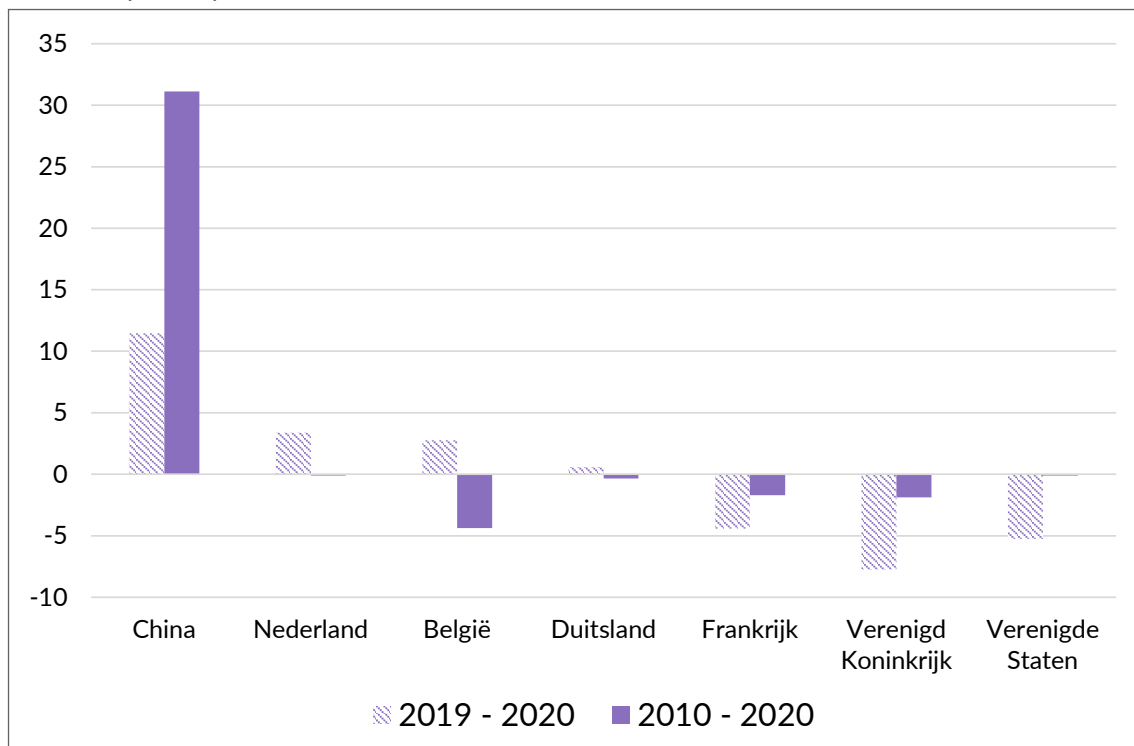
Naar extra-EU exporteerde België in 2020 hoofdzakelijk

- chemische producten, met name naar het Verenigd Koninkrijk (3 miljard dollar), de Verenigde Staten en China,
- farmaceutische grondstoffen en producten en chemische producten naar de Verenigde Staten (15 miljard dollar en 2,1 miljard dollar), naar China (2,1 miljard dollar en 1,7 miljard dollar).

Op het vlak van **extern concurrentievermogen**, geëvalueerd door het verschil tussen de evolutie van de uitvoer van het land en die van de wereldwijde invoer, is de concurrentiepositie van Nederland, van België en van Duitsland eveneens verbeterd met respectievelijk +3,4 procentpunten, +2,8 procentpunten en +0,6 procentpunt tussen 2019 en 2020. China valt op onder de bestudeerde landen met een uitstekende score (+11,5 procentpunten) terwijl de Frankrijk, Verenigde Staten en Verenigd Koninkrijk zwak scoren op het gebied van de buitenlandse concurrentiepositie (in volgorde -4,4 procentpunten, -5,2 procentpunten et -7,7 procentpunten). Over een lange periode (2010-2020) heeft alleen China zijn concurrentiepositie zien verbeteren (+31,1 procentpunten), als gevolg van de betere prestaties van Chinese bedrijven in het licht van de toenemende wereldwijde vraag. Net als de andere bestudeerde landen noteerde België een negatieve evolutie (-4,4 procentpunten). De Belgische resultaten waren neerwaarts beïnvloed door de periode 2016-2019.

Grafiek 1-1. Concurrentievermogen van de uitvoer van goederen, groeivoet 2019 - 2020 en 2010 - 2020

Evolutie in procentpunt.

Opmerking: De bestudeerde landen werden geselecteerd op grond van hun economisch belang en als handelspartner intra-EU en extra-EU van België.

Bron: Comtrade en berekeningen FOD Economie.

1.2. Forse daling van het bbp in 2020

In 2020 daalde het Belgische bbp met 5,7 % als gevolg van de COVID-19-pandemie, na een stijging met +1,7 % in 2019. Ter vergelijking, in 2009, tijdens de financieel-economische crisis, was het bbp slechts met 2 % gedaald. Het is de grootste daling op jaarbasis sinds de Tweede Wereldoorlog, welke voornamelijk te verklaren is door de negatieve bijdragen van de privéconsumptie (-4,2 pro-

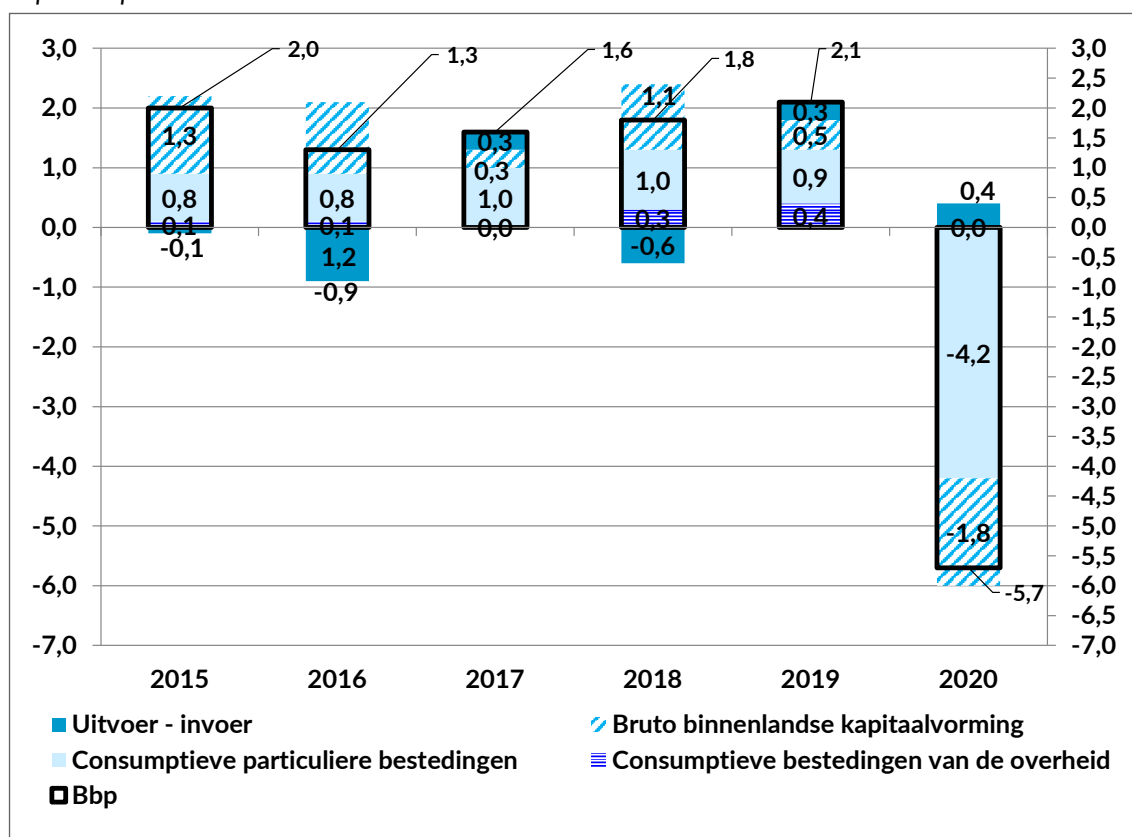
centpunten) en de bruto binnenlandse kapitaalvorming (-1,8 procentpunt²). Sommige consumptiebestedingen van de gezinnen kenden een opvallende daling, net als de bestedingen in de horeca (-36,2 %), voor kledingartikelen (-19,8 %), vrije tijd en cultuur (-18,1 %), in tegenstelling tot de uitgaven voor communicatie, die een stijging kenden (+17,1 %). De overheidsuitgaven daarentegen schraagden de economische activiteit met +0,4 procentpunt, terwijl de invloed van de buitenlandse sector vrijwel onbestaande was.

Vanuit de optiek van de productie hadden vooral de dienstenactiviteiten een negatieve impact op het bbp (-5,9 % ten opzichte van 2019). De verwerkende nijverheid, mijnbouw en andere industrie (-2,5 %) en de bouw (-4,9 %) vertoonden een minder uitgesproken daling.

Na een nulgroei in het eerste kwartaal van 2021 verbeterde de economische situatie in België ten opzichte van het jaar ervoor in het tweede (+15,1 %) en het derde kwartaal van 2021 (+5,0 %). In het derde kwartaal overschreed het bbp voor het eerst sinds de coronacrisis het peil van het vierde kwartaal van 2019, dat als het referentieniveau van vóór de crisis wordt beschouwd.

Die verbetering als resultaat van de positieve evolutie van alle interne en externe componenten van de vraag werd grotendeels gevoed door de privéconsumptie (met bijdragen van 7,1 en 2,3 procentpunten in het tweede en het derde kwartaal) en de bruto vaste kapitaalvorming (5,7 en 1,4 procentpunten in het tweede en derde kwartaal). Net als België kenden onze voornaamste buurlanden alsook de eurozone een gunstigere economische situatie vanaf het tweede kwartaal (behalve Frankrijk, dat zich positief onderscheidt vanaf het eerste kwartaal van 2021).

Grafiek 1-2. Bijdrage van de uitgavencomponenten aan de groei van het bbp, België
In procentpunt.

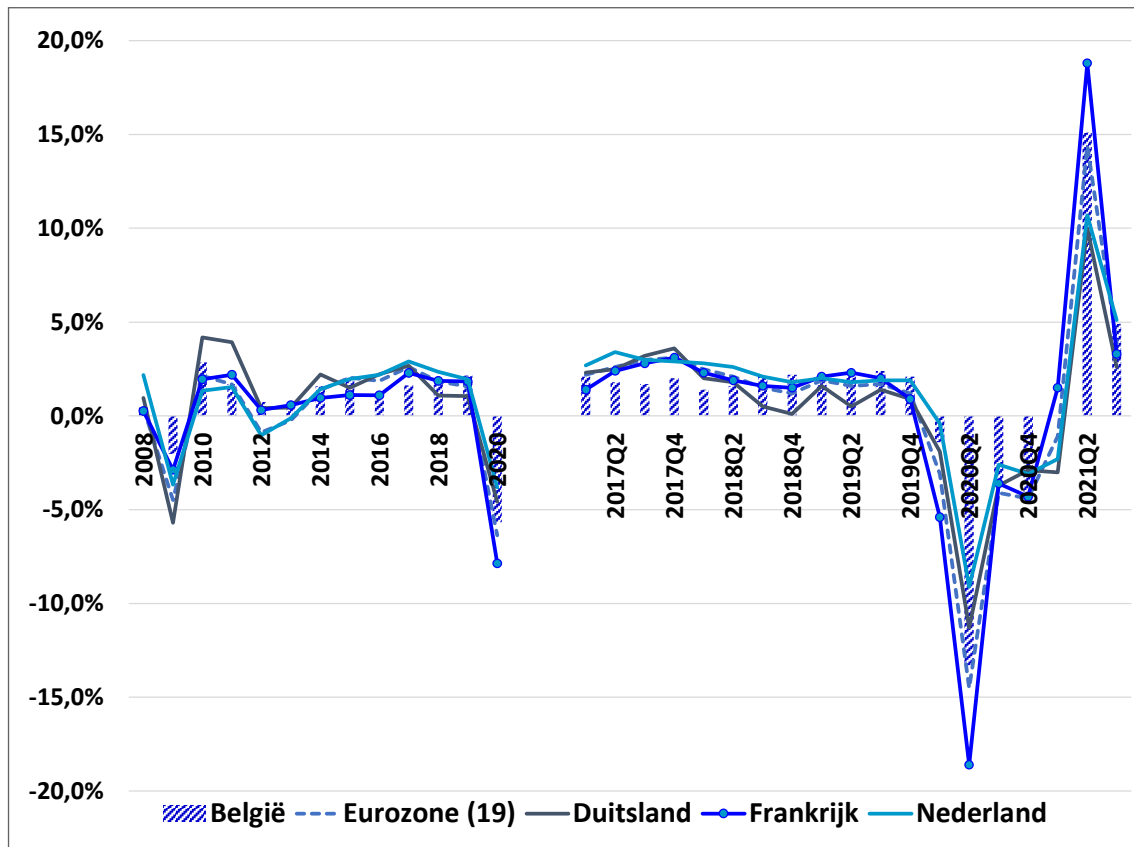

Bron: INR, Eurostat.

2 Waarvan -1,5 procentpunt voor de bruto vaste kapitaalvorming (-1,2 punt voor de investeringen van ondernemingen) en -0,3 punt voor de voorraadwijziging + aanschaffingen minus waardeverminderingen.

Grafiek 1-3. Bruto binnenlands product

In volume tegen de prijzen van 2010, evolutie t.o.v. het jaar ervoor.

Bron: INR, Eurostat. Economische vooruitzichten

Na het herstel van de groei van het Belgische bbp in 2021 (geraamd op +6,1 % door het Instituut voor de Nationale Rekeningen tegenover -5,7 % in 2020) wijzen de prognoses van de verschillende instellingen in de richting van een daling voor 2022 en 2023. Er wordt geanticipeerd op een herstel voor de inflatie in 2022 gevolgd door een vertraging in 2023. Voor de eurozone verwacht de OESO ook een vertraging van de groei van het bbp van +4,3 % in 2022 en van +2,5 % in 2023.

Tabel 1-2. Voorspellingen voor het bbp en de inflatie, België

	Groei van het bbp		Inflatie		Laatste update
	2022	2023	2022	2023	
OESO	3,2 %	1,4 %	3,3 %	2,1 %	12.2021
Nationale Bank van België (NBB)	2,6 %	2,4 %	4,9 %	1,2 %	12.2021
Federaal Planbureau (FPB)	3,0 %	1,9 %	5,5 %	1,1 %	02.2022

Bron: FPB, NBB, OESO.

1.3. De overheidsfinanciën blijven ongunstig

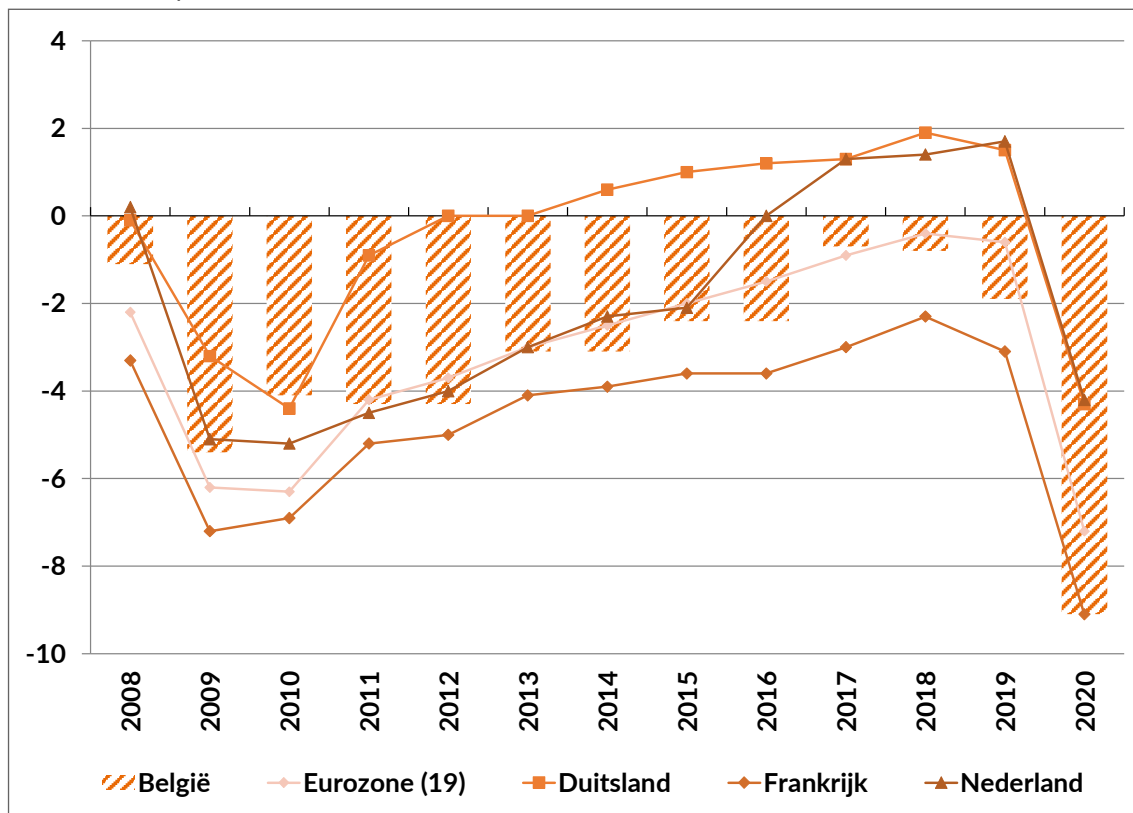
In 2020 werden binnen de context van de coronacrisis de Europese begrotingsregels tijdelijk opgeheven en werden de regels voor staatssteun versoepeld. Die situatie vertaalde zich in een forse verslechtering van de Europese en Belgische overheidsfinanciën. Het Belgische financieringssaldo bedroeg -9,1 % van het bbp (tegenover -1,9 % in 2019 en -0,8 % in 2018). Het tekort overschreed daarmee de drempel van 3 % van het bbp (waarboven een buitensporig tekort geldt). De rentelasten (in % van het bbp) daalden licht naar 1,9 % in 2020 tegenover 2,0 % in 2019. De verslechtering van het begrotingssaldo is te wijten aan de afname van de fiscale en parafiscale inkomsten tegenover de sterk gestegen uitgaven (in % van het bbp) en aan de steunmaatregelen die de overheid genomen heeft om aan de gevolgen van de pandemie het hoofd te bieden.

Dat resulteerde in een sterke verslechtering van de Europese en Belgische overheidsfinanciën, waarbij het Belgische financieringssaldo uitkwam op -9,1 % van het bbp.

De *Belgische schuldratio*, die vanaf 2015 was beginnen dalen en onder de drempel van 100,0 % van het bbp gezakt was in 2018, steeg naar 112,8 % van het bbp in 2020.

Grafiek 1-4. Begrotingssaldo (procedure buitensporige tekorten)

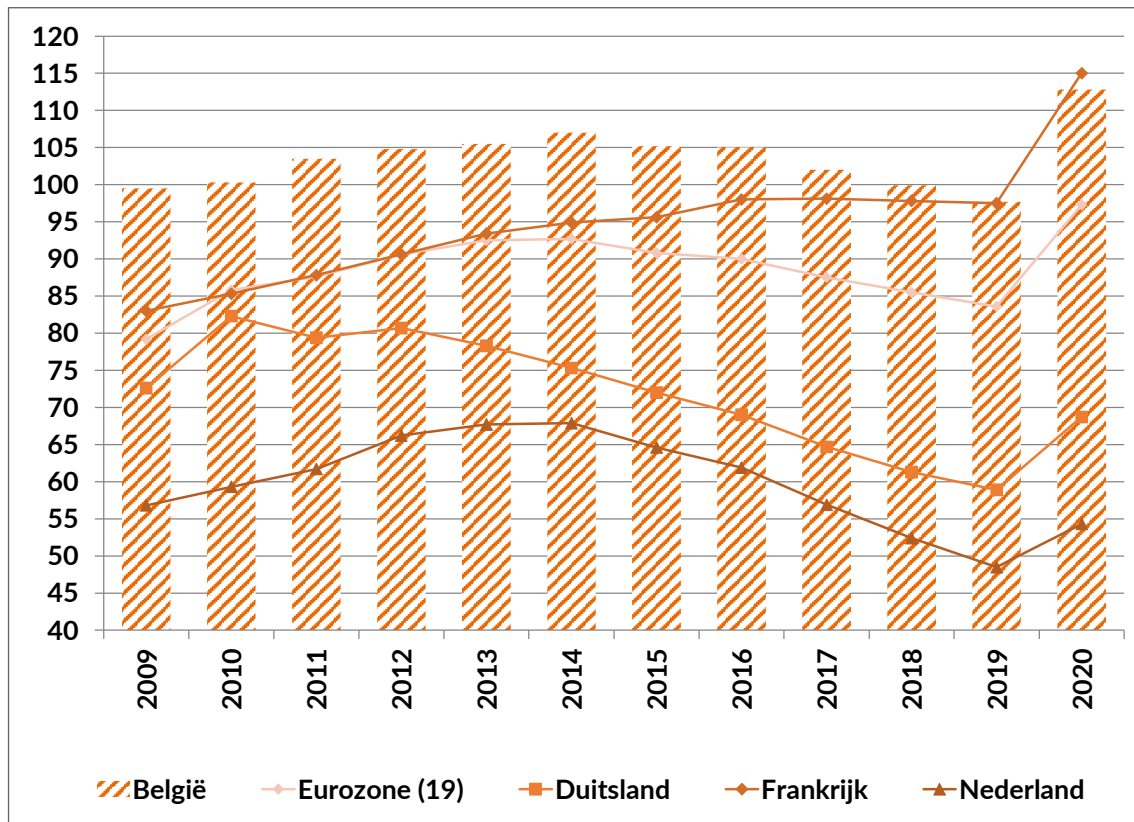
In % van het bbp.

Bron: INR, Eurostat.

Grafiek 1-5. Overheidsschuld (procedure buitensporige tekorten)

In % van het bbp.

Bron: INR, Eurostat.

De ramingen van de OESO en van de Europese Commissie verwachten een minder uitgesproken begrotingstekort voor België, respectievelijk 8,1 % en 7,8 % van het bbp in 2021 en 4,8 % en 5,1 % van het bbp in 2022.

De voornoemde instellingen ramen de schuldratio respectievelijk op 111,7 % en 112,7 % van het bbp in 2021 en 111,3 % en 113,1 % van het bbp in 2022.

Om de impact van de coronacrisis op de Belgische economie te verzachten, zal België tijdens de periode 2021-2027 over een bedrag van 5,95 miljard euro aan Europees geld kunnen beschikken in het kader van het herstelplan voor Europa³.

³ In juli 2021 gaf de Raad van de Europese Unie groen licht voor het Belgisch plan voor herstel en veerkracht. Die goedkeuring opent voor België de weg naar een prefinanciering van 13 % (770 miljoen euro). Er zullen verdere bedragen toegekend worden als België de in het plan beschreven mijlpalen en streefdoelen haalt.

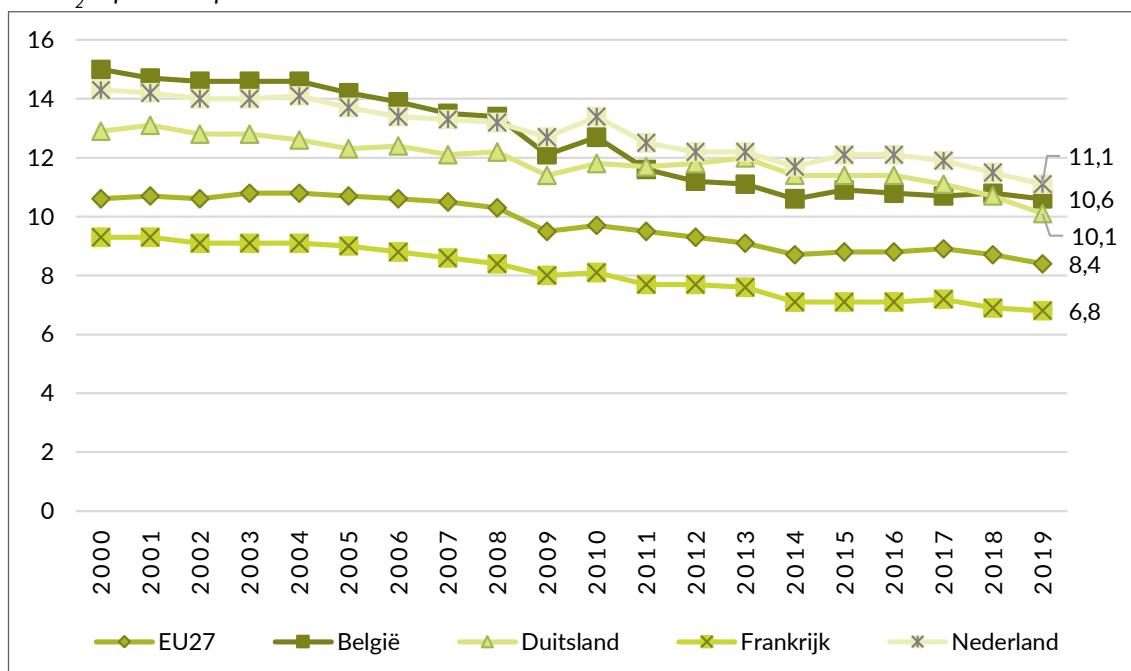
1.4. België gaat de uitdaging aan om zijn economie milieuvriendelijker te maken

In 2019 stootte België meer broeikasgassen per inwoner uit dan het gemiddelde van de EU27

In 2019⁴ bedroeg de uitstoot van broeikasgassen per inwoner van België 10,6 kt CO₂-equivalent. Hoewel de uitstoot van ons land sinds 1990 (basisjaar) aan het afnemen is, levert België het tweede minst goede resultaat (na Nederland) van de bestudeerde landen en blijft het boven het gemiddelde van de EU27 (8,4 kt CO₂-equivalent). Om de doelstellingen van zijn Nationaal Energie- en Klimaatplan (NEKP) te halen voor de periode 2021-2030 moet ons land zijn uitstoot van broeikasgassen met 35 % verminderen in 2030 ten opzichte van 2005 voor de sectoren buiten het ETS (Emission Trading Scheme)⁵. Daarvoor zullen grotere inspanningen nodig zijn vanuit de sectoren buiten het ETS die het meest bijdragen tot de uitstoot van broeikasgassen, met name de bouw en het vervoer. In de bouw wordt de klemtoon gelegd op een beduidende verbetering van de energie-efficiëntie en op het « vergroenen » van de energiebronnen. In de vervoersector streeft het plan naar een revolutie in de vervoerwijze van passagiers, gekoppeld aan een « vergroening » van het voertuigenpark en andere vervoermiddelen (goederen, personen, ...)⁶.

Grafiek 1-6. Uitstoot van broeikasgassen per inwoner

Kt CO₂-equivalent per inwoner.

Bron: Eurostat.

4 Meest recente gegevens.

5 Sectoren die geen deel uitmaken van het Europese stelsel voor de verhandeling van emissierechten, zoals sectoren met hoge energie-intensiteit en sectoren voor de productie van elektriciteit.

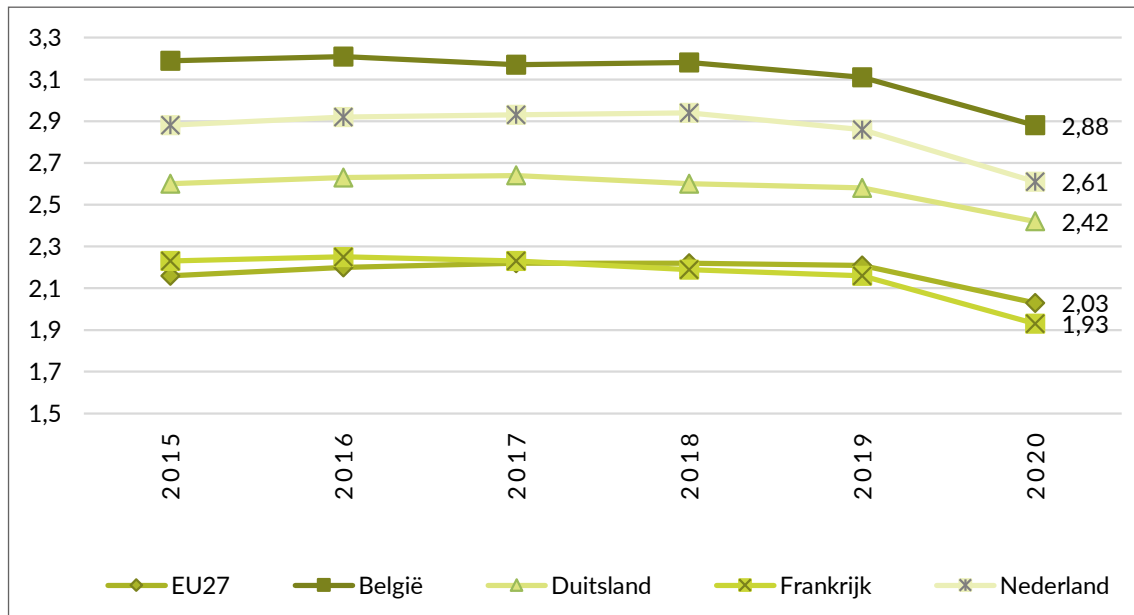
6 Nationaal Energie- en Klimaatplan 2021 – 2030, pagina 14.

Vermindering van het finale energieverbruik van België

Tussen 2019 en 2020 daalde het finale energieverbruik van België (-7 %), van 3,11 ton olie-equivalent per persoon naar 2,88, hoofdzakelijk door de coronacrisis. De resultaten van de EU27 en van onze voornaamste handelspartners tonen eveneens een daling tijdens dezelfde periode. Om zijn klimaatdoelstellingen voor 2030 te halen, tracht ons land zijn energie-efficiëntie op te drijven.

Grafiek 1-7. Finaal energieverbruik

Ton olie-equivalent per persoon.

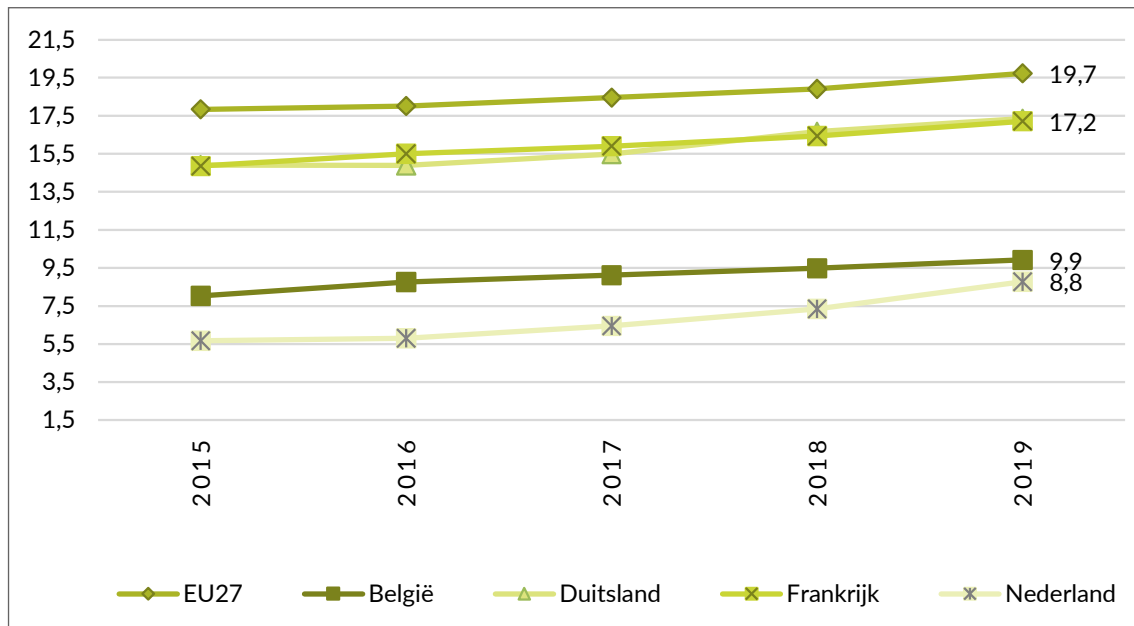

Bron: Eurostat.

Toename van hernieuwbare energiebronnen in België

België legde zich in zijn NEKP 2021 – 2030 een streefdoel van 17,4 % hernieuwbare energiebronnen op ten opzichte van het bruto finale energieverbruik. In 2019 bedroeg dit aandeel 9,9 %. Dat is een inspanning van 7,5 procentpunten op 9 jaar tijd.

Grafiek 1-8. Aandeel hernieuwbare energie in het bruto finale energieverbruik
In procent.

Bron: Eurostat.

1.5. Daling van het aantal Belgen met risico op armoede

Het aantal mensen met risico op armoede of sociale uitsluiting in België daalt constant af sinds 2015, toen het 2,3 miljoen mensen bedroeg, en in 2020 bereikte het nog 2,1 miljoen mensen. In Nederland neemt men een daling waar vanaf 2018, terwijl dit aantal in Duitsland en in Frankrijk een schommelend verloop kent, met een stijging in 2020 (DE: +39 %, FR: +5 % en NL: -2 % ten opzichte van 2019). Ondanks onze betere resultaten blijft het aandeel mensen met risico op armoede of sociale uitsluiting in de totale Belgische bevolking aanzienlijk met 18,9 % in 2020, waarbij 4,1 % problemen hebben om hun woning fatsoenlijk te verwarmen (financiële redenen). Volgens leeftijdsklasse van de mensen met risico op armoede zijn de 25 tot 54-jarigen het zwaarst getroffen (36 %), gevolgd door de 55-plussers (33 %), de minder dan 16-jarigen (20 %) en de 16 tot 24-jarigen (11 %).

België diende eind april 2021 zijn Nationaal plan voor herstel en veerkracht (PHV)⁷ in bij de Europese Commissie (dit plan werd in juni 2021 door de Europese Raad goedgekeurd). Het Federaal Planbureau evalueerde de globale impact van dit plan op de institutionele, sociale en economische veerkracht⁸ alsook op de sociale en territoriale cohesie. Het wees erop dat het PHV met maatregelen de armoede positief kan beïnvloeden, want de klemtoon ligt op vier thema's die elk een weerslag hebben op de armoede in België.

⁷ [Nationaal plan voor herstel en veerkracht](#), juni 2021

⁸ Federaal Planbureau, « [Impact van het Nationaal plan voor herstel en veerkracht op de SDG's, de veerkracht en de sociale cohesie](#) », oktober 2021.

1. Werk: kwetsbare groepen ondersteunen, zoals vrouwen en werklozen die in de grote steden wonen, via opleidings- en tewerkstellingsinitiatieven. Er moet gewerkt worden aan infrastructuur voor de opvang van kinderen, met name voor kwetsbare groepen en vooral eenoudergezinnen, hetgeen kan bijdragen tot hun integratie in de arbeidsmarkt.
2. Huisvesting en energiearmoede: de energie-efficiëntie van de (sociale) woningen verbeteren, alsook de kwaliteit van deze woningen.
3. Digitalisering: specifiek digitale uitsluiting aanpakken via aangepaste digitale toepassingen voor kwetsbare groepen.
4. Onderwijs: aangepast digitaal materiaal leveren aan de scholen en de leerlingen om digitale uitsluiting in het onderwijs tegen te gaan. Deze maatregelen zullen de integratiekansen van jongeren in de arbeidsmarkt kunnen verbeteren.

Tabel 1-3. Personen die risico op armoede of sociale uitsluiting lopen

	Risico op armoede of sociale uitsluiting in duizenden personen		Risico op armoede of sociale uitsluiting in procent		Risico op armoede of sociale uitsluiting, en gecumuleerd verschil vanaf 2008, in duizenden		Risico op armoede of sociale uitsluiting in duizenden personen – jonger dan 16 jaar	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020	2015	2020
België	2.336	2.152	21,1	18,9	143	-42	467	434
Duitsland	16.083	19.744	20,0	24,0	-262	3.399*	2.178	3.203
Frankrijk	11.048	11.666	17,7	18,2	-103	516	2.512	2.490
Nederland	2.744	2.761	16,4	16,1	312	329	509	474

*reeksbreuk

Bron: Eurostat.

2. Determinanten

- 2.1. Snellere stijging van de loonkosten dan van de productiviteit
- 2.2. De inflatie gaat opnieuw stijgen in 2021
- 2.3. Een beperkt concurrentievermogen in de netwerksectoren door hoge prijzen
- 2.4. Innovatie meer integreren in de courante activiteiten van de ondernemingen
- 2.5. België presteert goed op het vlak van digitale economie, maar loopt achter voor de 5G

- 2.6. Een ontoereikende bedrijfsdynamiek
- 2.7. België trekt buitenlandse investeringen aan, maar bedrijfsklimaat moet verbeteren
- 2.8. Onderbenut menselijk kapitaal

2. Determinanten van het concurrentievermogen

2.1. Snellere stijging van de loonkosten dan van de productiviteit

Als gevolg van een snellere stijging van de loonkosten ten opzichte van de productiviteit per uur⁹ zijn de loonkosten per eenheid (LKE) in België in 2020 voor het vijfde jaar op rij gestegen. Door een sterkere daling van het aantal gepresteerde uren (-8,5 %) dan van het bbp (-5,7 %) nam de productiviteit toe met +2,9 % op jaarbasis in 2020. De productiviteit nam aanzienlijk toe in de volgende bedrijfstakken:

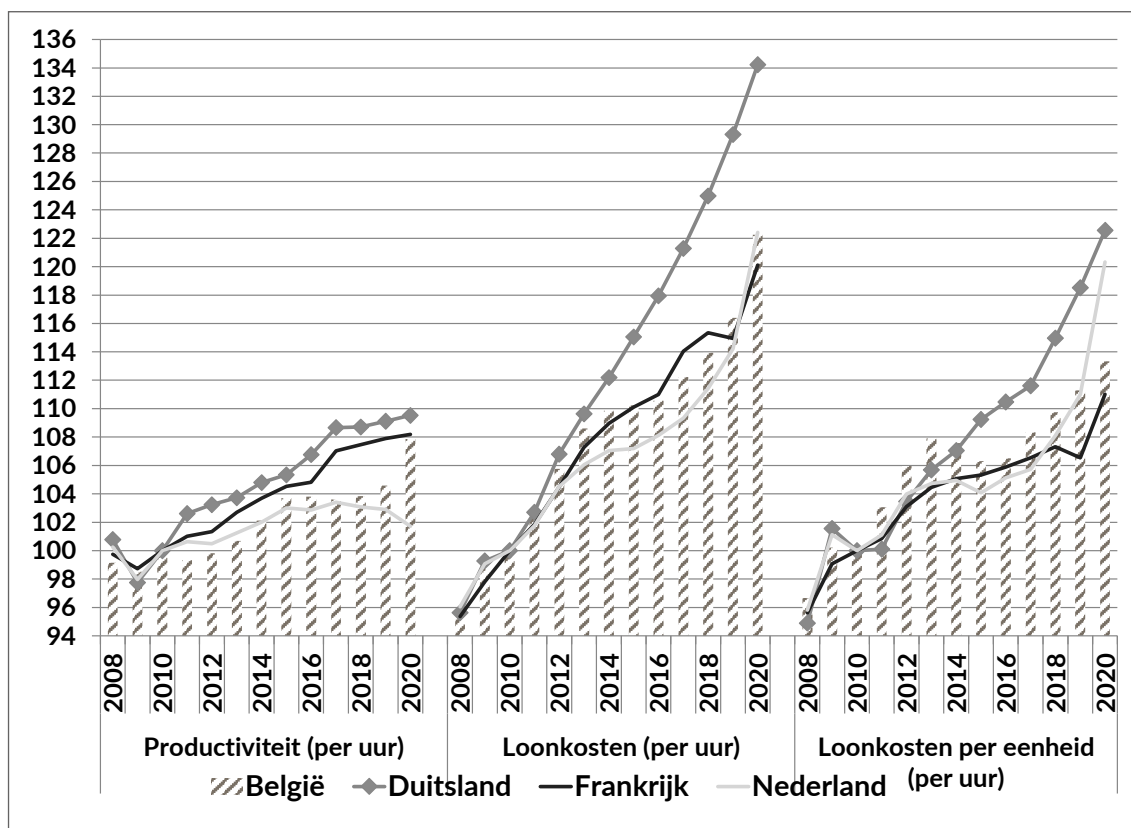
- Vrije beroepen, wetenschappelijke en technische activiteiten (+11,6 %),
- Verwerkende nijverheid (+5,0 %),
- Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (+4,7 %),
- Informatie en communicatie (+4,2 %),
- Handel in en reparatie van auto's en motorfietsen (+2,2 %).

De productiviteit nam in tegendeel af in de volgende bedrijfstakken:

- Horeca (-9,4 %),
- Kunst, amusement en recreatie (-6,3 %),
- Financiële activiteiten en verzekeringen (-1,0 %).

⁹ In termen van gewerkte uren daalt de totale tewerkstelling in België met 8,5 % in 2020 (waarvan -6,5 % voor werknemers en -14,9 % voor zelfstandigen).

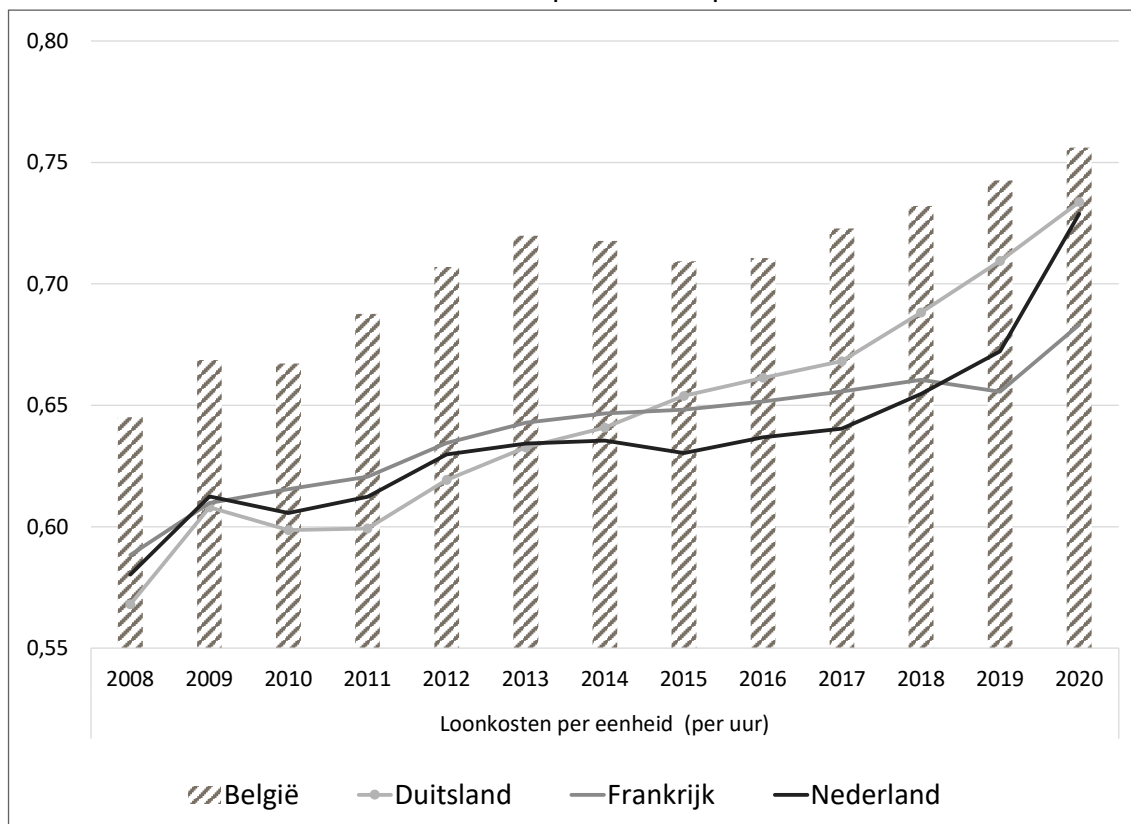
Grafiek 2-1. Reële productiviteit, loonkosten en loonkosten per eenheid
Index 2010=100.

Bron: Eurostat.

De loonkosten per eenheid stegen ook in 2020 bij onze drie voornaamste buurlanden: in Duitsland en in Frankrijk na een snellere evolutie van de loonkosten ten opzichte van de groei van de productiviteit per uur en in Nederland door de snelle toename van de loonkosten tegenover een afname van de productiviteit. Het peil van de LKE van België blijft sinds verschillende jaren hoger dan dat van de buurlanden, hoewel het verschil ten opzichte van het gemiddelde van onze drie voornaamste buurlanden begint te verkleinen. Zo lag in 2020 het Belgische LKE-cijfer bij 0,76 tegenover 0,68 voor Frankrijk en 0,73 voor Duitsland en Nederland.

Grafiek 2-2. Niveaus van de loonkosten per eenheid per uur

Bron: Eurostat.

2.2. De inflatie gaat opnieuw stijgen in 2021

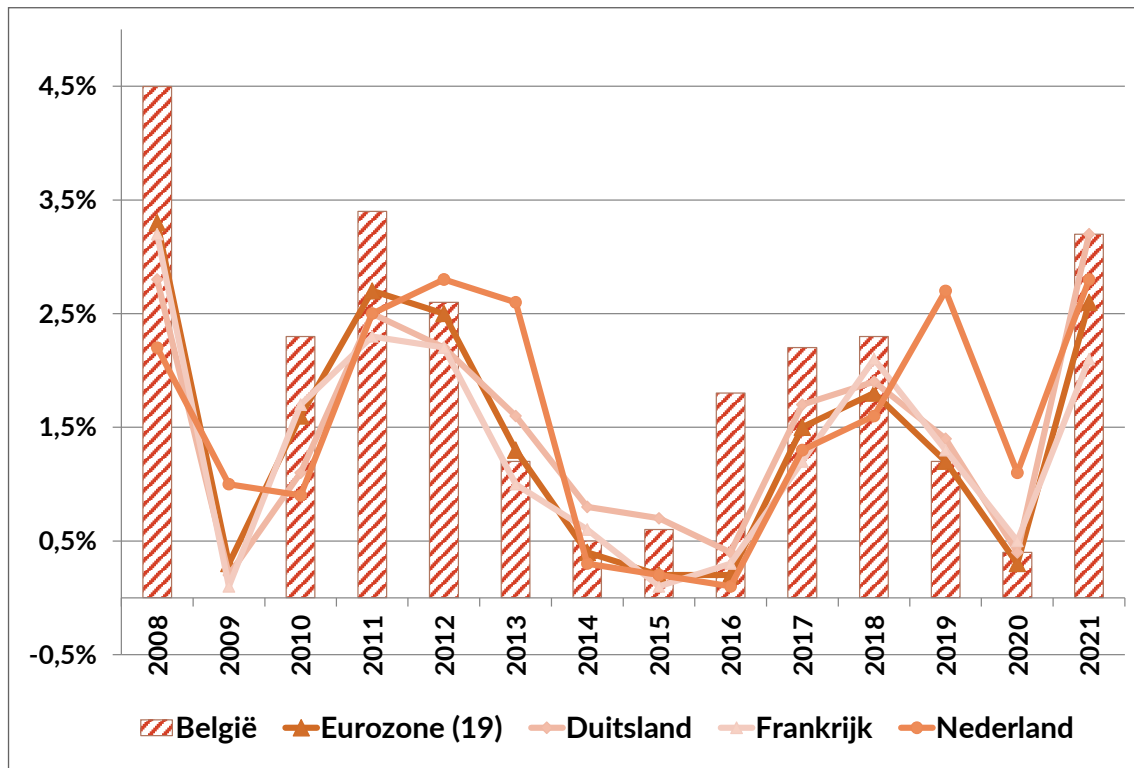
De inflatie steeg aanzienlijk in België in 2021, van 0,4 % in 2020 naar 3,2 %, het hoogste peil sinds 2011. De consumptieprijzen gingen terug stijgen in de eerste helft van 2021 ten opzichte van hun peil in het eerste half jaar van 2020 (+1,6 %), waarmee een eind kwam aan de dalende beweging die was ingezet in 2019 in de verschillende economieën onder analyse (BE, DE, FR, NL).

In ons land werd de verhoging van het algemene prijspeil in gang gezet door de stijging van de prijzen voor energieproducten, en wel met 8,8 % (tegenover -11,1 % in de eerste helft van 2020), terwijl de andere producten een duidelijk geringere inflatie kenden, namelijk 0,5 % voor levensmiddelen, 0,2 % voor niet-energetische industriële producten en 1,4 % voor de diensten (tegenover respectievelijk +2,6 %, +0,9 %, +1,8 % in de eerste helft van 2020).

In de tweede helft van 2021 versnelde de stijging van de prijzen naar 4,8 % op jaarbasis, nog steeds onder invloed van de opflakking van de energieprijzen (+36,3 %), die te verklaren is door het economisch herstel en door een combinatie van factoren die de groothandelsprijzen van energetische grondstoffen de hoogte in gedreven hadden. De prijzen van de andere producten stegen eveneens in de loop van die periode, maar in veel geringere mate (+1,4 % voor voeding, +1,3 % voor industriële niet-voedingsproducten en +1,9 % voor de diensten).

Grafiek 2-3. Geharmoniseerd indexcijfer der consumptieprijzen

Evolutie t.o.v. het jaar ervoor, 2015 = 100.

Bron: Eurostat.

In 2021 lag de inflatie van energieproducten in België 11,5 procentpunten hoger dan in de buurlanden en droeg deze aldus bij tot een inflatieverschil in het nadeel van ons land. Dat inflatieverschil is vooral te verklaren door een sterkere stijging van de prijzen op jaarbasis in België voor

- gas (+39,6 % tegenover 9,2 % gemiddeld in de buurlanden),
- vloeibare brandstoffen (+36,4 % tegenover 17,9 % gemiddeld in de buurlanden),
- elektriciteit (+16,2 % tegenover +2,9 % gemiddeld in de buurlanden).

De forse prijsstijging voor gas en elektriciteit in België is onder meer te verklaren door een snellere weerslag van de daling van de groothandelsprijzen op de Belgische verbruikersprijzen door het grotere percentage variabele contracten. Het gewicht van de variabele component (met name de energiegcomponent) van de gasfactuur is bovendien groter in België, hetgeen voornamelijk samenhangt met het lagere percentage aan diverse heffingen in ons land. Voor vloeibare brandstoffen is de grotere prijsstijging in ons land te wijten aan een geringer accijnsaandeel dan in de buurlanden.

Onder invloed van de energie, die de grootste bijdrage aan de totale inflatie in België leverde in 2021 (2,11 procentpunten), bedroeg het totale **inflatieverschil** tussen België en het gemiddelde van de buurlanden 0,5 procentpunt in het nadeel van ons land. In 2020 bedroeg dit verschil 0,08 procentpunt in het voordeel van België. Energie, gas en elektriciteit, zijn twee fundamentele elementen in de productie van vele goederen

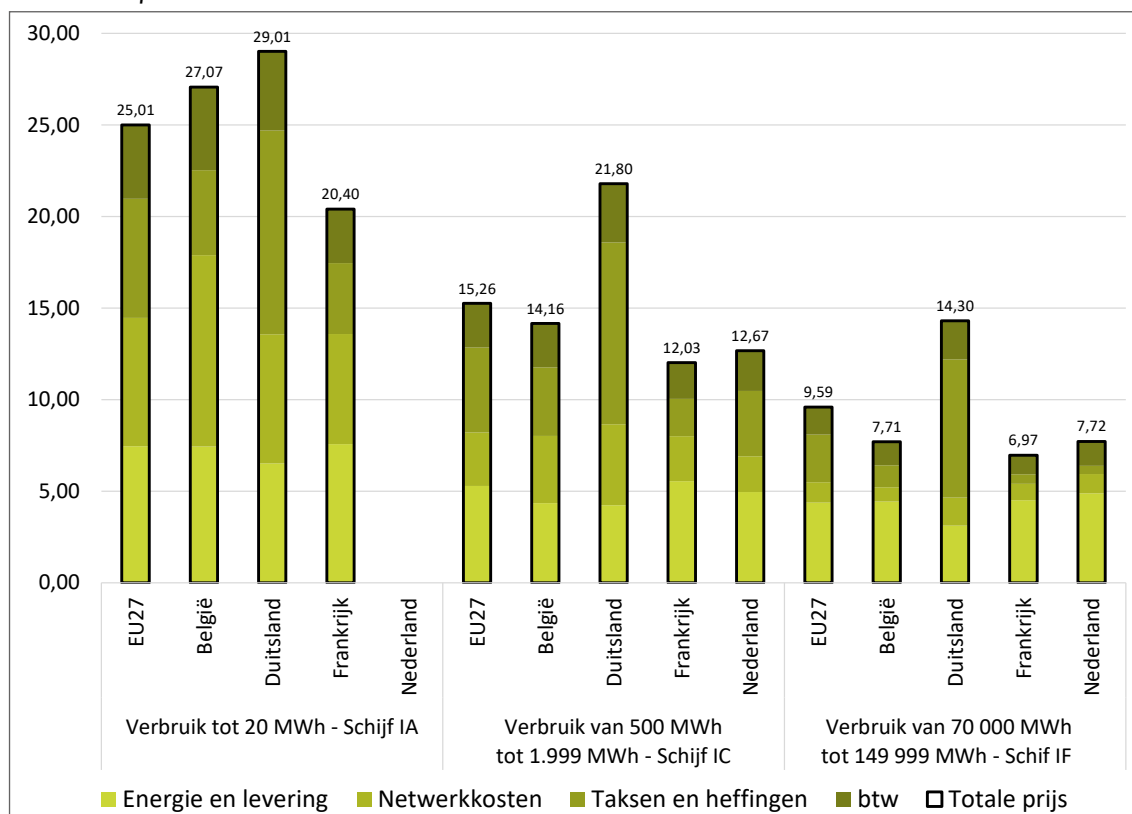
2.3. Een beperkt concurrentievermogen in de netwerksectoren door hoge prijzen

Gas en elektriciteit zijn twee fundamentele elementen in de productie van vele goederen. België is een erg energie-intensief land. Volgens Eurostat benodigde België voor 1.000 euro toegevoegde waarde 142,8 kg olie-equivalent (KGOE) in 2020, tegenover 92,43 KGOE voor Duitsland, 103,37 KGOE voor Frankrijk en 114,04 KGOE voor Nederland. In de Europese Unie als geheel bedraagt de energie-intensiteit 110,16 KGOE voor 1.000 euro toegevoegde waarde. De gas- en elektriciteitsprijzen kunnen dan ook aanhoudend het concurrentievermogen van de Belgische bedrijven aantasten als zij hoger blijven liggen dan in de buurlanden en concurrerende landen, met name voor de elektro-intensieve bedrijven.

Een hoge elektriciteitsprijs

De elektriciteitsprijs zoals betaald door de bedrijven omvat drie componenten: de eigenlijke kosten voor energie, de netwerkkosten, en de taken en heffingen. Zo kostte in België in 2020 de elektriciteit gemiddeld voor een intermediaire verbruiker (500 MWh tot 1999 MWh, schijf IC), 4,35 eurocent voor de energie, 3,7 cent voor de netwerkkosten en 6,14 cent aan taken en heffingen voor één KWh elektriciteit (Eurostat).

Grafiek 2-4. Componenten van de elektriciteitsprijs voor drie verbruiksschijven, 2020
In eurocent per KWh.

Bron: Eurostat.

De elektriciteitsprijzen kenden een forse daling tussen 2019 en 2020, na de economische schok als gevolg van de pandemie, die ongezien was voor de wereldwijde bedrijvigheid. Tijdens de eerste helft van 2021 steeg de elektriciteitsprijs in België sterker voor de grote industriële verbruikers, respectievelijk met 7,2 % voor de schijf IE, 14,6 % voor de schijf IF en 22 % voor de schijf IG ten opzichte van het half jaar ervoor. De andere verbruiksschijven (van IA tot ID) kenden beperktere stijgingen (tussen 1,5 % en 3,7 %). Die stijging van de prijzen werd ook waargenomen in de Europese Unie als geheel en in de buurlanden. In het tweede half jaar van 2021 nam de elektriciteitsprijs in heel Europa een hoge vlucht, onder de impuls van het economisch herstel en diverse geopolitieke factoren en klimaataspecten¹⁰, hetgeen een blijvende impact kan hebben op zowel de inflatie als de productie van goederen en diensten, zoals beschreven in het voorgaande deel.

Volgens de cijfers van Eurostat van het eerste semester van 2021 blijkt België duurder dan Frankrijk (ongeacht de verbruiksschijf) en Nederland (behalve voor de verbruiksschijven ID en IG). Duitsland blijft overigens het duurste land. De elektriciteitsprijzen blijken in België boven het Europese gemiddelde te liggen voor de lagere verbruiksschijven, terwijl ze eronder liggen voor een verbruik boven de 500 MWh.

Tabel 2-1. Industriële elektriciteitsprijzen in het eerste semester 2021

Exclusief btw en andere terugvorderbare belastingen, in eurocent per KWh.

	EU27	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
Schijf IA: Verbruik < 20 MWh	20,96	22,94	24,92	17,51	/
Schijf IB: 20 MWh < Verbruik < 500 MWh	15,59	15,69	20,43	14,38	15,32
Schijf IC: 500 MWh < Verbruik < 2 000 MWh	12,83	12,18	18,13	10,42	11,28
Schijf ID: 2 000 MWh < Verbruik < 20 000 MWh	10,92	10,10	15,01	8,59	10,58
Schijf IE: 20 000 MWh < Verbruik < 70 000 MWh	9,30	8,36	12,67	7,47	8,17
Schijf IF: 70 000 MWh < Verbruik < 150 000 MWh	8,39	7,20	11,49	6,59	6,73
Schijf IG : Verbruik > 150 000 MWh	7,19	5,87	8,82	5,65	6,77

Bron: Eurostat.

Voor de elektro-intensieve industrietakken vormt de hoge stroomprijs in België een groot concurrentienadeel. In juni 2021 vergeleek de CREG België met de buurlanden en met het Verenigd Koninkrijk voor vijf industriële sectoren¹¹. Die sectoren blijken een concurrentienadeel ten opzichte van de vergelijkingslanden te hebben dat scherper werd tussen 2020 en 2021 wanneer de bedrijven elektro-intensief zijn. Die vaststelling geldt niet voor niet-elektro-intensieve verbruikers, hoewel het voordeel kleiner werd tussen 2020 en 2021.

De verminderingen en vrijstellingen die de buurlanden verlenen aan hun elektro-intensieve ondernemingen vertalen zich niet in de elektriciteitsprijs, maar wel in het reële concurrentievermogen van de ondernemingen. De door de CREG bestudeerde industrietakken zijn, in afnemende rangorde van elektro-intensiviteit, de metaalnijverheid, de chemische nijverheid, de voedingsindustrie

10 Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (2021), *Studie over de stijging van de elektriciteits- en aardgasprijzen in België*, <https://www.creg.be/nl/publicaties/studie-f2289>

11 Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (2021), *A European comparison of electricity and natural gas prices for residential, small professional and large industrial consumers*, <https://www.creg.be/nl/publicaties/studie-f20200520>

en de tabaksindustrie, de cokes- en raffinagesector en de farmaceutische nijverheid. Die rangschikking is identiek op basis van het energiekostenpeil ten opzichte van de toegevoegde waarde in België in 2021; de vijf genoemde sectoren zijn goed voor bijna 8 % van de toegevoegde waarde van België in 2019 (NBB, Nationale Rekeningen).

Daarnaast onderzocht ook een studie van FEBELIEC de elektriciteitsprijs voor Belgische (Vlaanderen en Wallonië), Franse, Nederlandse en Duitse industriële verbruikers in twee scenario's (*base load* en *peak load*) en voor een jaarverbruik van 100 GWh tot 1000 GWh¹². Terwijl de elektriciteitsprijs gestegen is tussen 2020 en 2021, blijkt volgens die studie de totale elektriciteitsprijs in België hoger te liggen dan die in de buurlanden in het scenario *base load*, met name voor de kleine verbruikers (100 GWh). Dat prijsverschil kan, bij gelijkwaardig verbruik, verschillende miljoenen euro extra kosten in de Belgische gewesten ten opzichte van wat een onderneming betaald zou hebben in een buurland. Het resultaat loopt echter nog sterker uiteen in het scenario van *peak load* waar de elektriciteitsprijs voor kleine verbruikers (100 GWh) in Vlaanderen gelijk of zelfs lager is dan in de buurlanden, in tegenstelling tot Wallonië, waar de prijzen iets hoger liggen.

Voor de grootverbruikers in *peak load* (1000 GWh) is de totale elektriciteitsprijs vergelijkbaar in België, Frankrijk en Nederland. In beide scenario's liggen de taksen op elektriciteit duidelijk hoger dan in België. Die taksen nemen echter af met de toename van de verbruikte hoeveelheid stroom. In het scenario *base load* liggen de netwerkkosten, ongeacht het verbruik, hoger in België als gevolg van de ruime vrijstellingen en kortingen op het stroomverbruik die de buurlanden aan de bedrijven op het eindtarief toekennen (tot 90 %). Die voordelen worden echter minder verleend in het scenario van *peak load*, waardoor België lagere netwerkkosten kan hanteren dan in de buurlanden.

In 2019 was volgens Eurostat het **aandeel van de grootste stroomproducent** in de totale opgewekte elektriciteit groter in België (39,55 %) dan in Duitsland (22,40 %), maar lager dan in Frankrijk (65,59 %). In haar laatste studie over de bevoorrading van de industriële klanten in België¹³ geeft de CREG aan dat *Electrabel* in 2020 aan 49 % van de grote industriële klanten 57 % van het totaal aan deze klanten gefactureerde verbruik leverde. De tweede grootste leverancier is *Luminus* (bijna 17 % marktaandeel) gevolgd door *Arcelor* (ongeveer 6 % marktaandeel), dat de laatste jaren zijn eigen bevoorradingsactiviteiten ontwikkelde. Drie ondernemingen hebben dus 80 % van het marktaandeel in handen.

Concurrentievoordeel voor aardgas

De door de bedrijven betaalde gasprijs omvat drie componenten: de eigenlijke energiekosten, de netwerkkosten en de taksen en heffingen. Zo kostte aardgas in België in 2020 gemiddeld, voor een intermediaire verbruiker (10 000 GJ tot 99 999 GJ, schijf I3) 1,71 cent voor de energie, 0,21 cent voor de netwerkkosten en 0,58 cent aan taksen en heffingen (Eurostat). De component energie weegt dus zwaarder door in de prijs voor aardgas dan in de prijs voor elektriciteit.

De vergelijkende studie van de CREG toont aan dat de industriële verbruikers van aardgas in België – hoewel vergeleken met elektriciteit van minder belang is voor het concurrentievermogen van de bedrijven – over een aanzienlijk concurrentievoordeel beschikken in de vijf bestudeerde sectoren. Van de beschouwde sectoren zijn de chemische nijverheid, de metaalnijverheid en de cokes- en raffinagesector bijzonder gasintensief in de productie van toegevoegde waarde. In tegenstelling tot elektriciteit hebben die sectoren door de lage gasprijs maar beperkte energiekosten ten opzichte van de toegevoegde waarde.

12 Febeliec, Deloitte (2021), *Benchmarking study of electricity prices between Belgium and neighboring countries*, <http://www.febeliec.be/data/1616053404Benchmarking%20study%20electricity%202021%20FINAL.pdf>.

13 Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (2021), *Studie over de elektriciteitsbelevering van grote industriële klanten in België in 2020*, <https://www.creg.be/nl/publicaties/studie-f2285>.

Volgens de door Eurostat geleverde gegevens ligt de aardgasprijs voor industriële verbruikers duidelijk lager in België dan in de buurlanden en ligt die onder het Europese gemiddelde, ongeacht de verbruiksschijf.

In de loop van de laatste twee jaar verschilden de evolutie van de aardgasprijs naargelang de verbruiksschijf. De tarieven liepen terug tussen het eerste semester van 2019 en het eerste semester van 2021 voor de schijven I1, I2, I3 en I4, anders dan de evolutie voor de grootste verbruikers I5 en I6. In het eerste semester van 2021 steeg de aardgasprijs met 35,6 % in schijf I5 en met 92,6 % in schijf I6 ten opzichte van het tweede semester van 2020, gelijk op met het economisch herstel. In het tweede semester van 2021, tegelijk met de versnelling van de economische opleving, bleef de aardgasprijs zich herstellen om dan uiteindelijk een hoge vlucht te nemen. Die prijsstijging heeft zowel te maken met een vraag die het aanbod overstijgt als met geopolitieke factoren, klimaataspecten en toeleveringsvoorwaarden¹⁴. De forse stijging van de aardgasprijs heeft zowel invloed op de bedrijven als op de gezinnen die van deze energiebron gebruik maken, maar ook op de elektriciteitsprijs wanneer aardgas gebruikt wordt als productiemiddel. Het aardgas zal de verbruikers (particulieren en industrie) des te meer kosten naarmate het aandeel van de energiecomponent overweegt in de prijsstructuur.

De uitsplitsing van de aardgasprijs – energie, netwerkkosten, taksen – door Eurostat toont aan dat voor de meeste verbruikscategorieën de tarieven voor alle componenten samen in het voordeel van België spelen (cf. concurrentievoordeel zoals vastgesteld door de CREG). Dat voordeel zou echter kunnen worden uitgehold omdat de energiecomponent zwaarder doorweegt in de prijs die in België voor gas wordt betaald dan in de buurlanden.

Tabel 2-2. Industriële aardgasprijzen in het eerste semester 2021

Exclusief btw en andere terugvorderbare belastingen, in eurocent per KWh, in eurocent per KWh.

	EU27	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
Schijf I1: Verbruik < 1 000 GJ	4,77	3,77	4,70	4,91	
Schijf I2: 1 000 GJ < Verbruik < 10 000 GJ	4,01	2,80	4,05	4,21	6,93
Schijf I3: 10 000 GJ < Verbruik < 100 000 GJ	3,03	2,21	3,19	3,43	4,22
Schijf I4: 100 000 GJ < Verbruik < 1 000 000 GJ	2,45	1,98	2,65	2,34	2,79
Schijf I5: 1 000 000 GJ < Verbruik < 4 000 000 GJ	2,29	1,98	2,37	2,06	2,61
Schijf I6: Verbruik > 4 000 000 GJ	2,26	2,08	2,50	2,04	2,50

Bron: Eurostat.

De **concurrentie** op de aardgasmarkt is de laatste jaren toegenomen, volgens het laatste rapport van de CREG over de levering van aardgas aan de grote industriële klanten in 2020¹⁵. Door een verminderde marktconcentratie bededen de drie grootste leveranciers zich 44,9 % van de markt toe in 2020, tegenover 48,2 % in 2019 en 47,9 % in 2018. De gevestigde leverancier, *Eni*, nam hiervan 20,5 % voor zijn rekening in 2020 tegenover 13 % voor *Engie* en 11,4 % voor *Total*.

14 Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (2021), *Studie over de stijging van de elektriciteits- en aardgasprijzen in België*, <https://www.creg.be/nl/publicaties/studie-f2289>

15 Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas (2021), *Studie over de aardgaslevering van aardgas aan grote industriële afnemers in België in 2020*, <https://www.creg.be/nl/publicaties/studie-f2239>

Hoge prijzen en beperkte concurrentie in de telecommunicatie

Telecommunicatie is niet goedkoop in België. Een van de componenten van de DESI is de *broad-band price index*, die de verschillende prijzen van de vaste breedband in een land onder de loep neemt. Hoe hoger de index hoe betaalbaarder de abonnementen voor de gebruikers. België bevindt zich op de 25^e plaats (met een index van 34,6 %) in 2021, net voor Portugal en Cyprus. Ter vergelijking, Frankrijk staat op de 4^e plaats met 71,0 %, Duitsland is 8^e met 67,0 %, Nederland 19^e met 48,4 %, terwijl de Europese Unie een score haalt van 58,3 %. In zijn laatste vergelijkende studie van de telecomprijzen op de residentiële markt toont het BIPT (Belgisch Instituut voor Post- en Telecommunicatiediensten) België als een relatief duur land vergeleken met de prijzen die gehanteerd worden in de buurlanden, hoewel het netwerk hoogkwalitatief is¹⁶.

Dat kan onder meer te verklaren zijn door de geringe concurrentie op de markt. Het Digital Scoreboard van de Europese Commissie vermeldt een marktaandeel van de nieuwkomers voor vaste breedbandabonnementen in juni 2020 van 54,7 % in België. In Duitsland bedraagt het marktaandeel van de nieuwkomers 61,0 %, tegenover 59,9 % in Nederland en 58,8 % in Frankrijk en 60,6 % voor het Europees gemiddelde. De gevestigde operatoren blijven belangrijke spelers in de bestudeerde landen, vooral in België.

2.4. Innovatie meer integreren in de courante activiteiten van de ondernemingen

België valt onder de groep van “innovatieleiders”

Volgens het European Innovation Scoreboard¹⁷ (EIS), dat de prestaties op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en innovatie in een economie evalueert, behoort ons land in 2021 tot de kopgroep, zijnde de “innovatieleiders”, welke zich onderscheiden door duidelijk betere resultaten dan het Europese gemiddelde. België voegt zich in deze groep bij Denemarken, Finland en Zweden. De recente verbetering van de innovatieprestaties tussen 2020 en 2021 is het resultaat van een forse toename van de innovatie-uitgaven buiten O&O (+57 % op jaarbasis) of van nieuwe gediplomeerde doctors (+30 % op jaarbasis), maar ook van de digitale vaardigheden, het risicokapitaal en de grondstofproductiviteit. België haalt bovendien hogere scores dan het Europees gemiddelde voor de indicatoren met betrekking tot klimaatverandering. Onze voornaamste handelspartners (Duitsland, Frankrijk, Nederland) vallen onder de groep van “sterke innovators”, met betere resultaten dan het Europees gemiddelde.

De sterke punten van België liggen in:

- de buitenlandse doctors,
- het uitstekende O&O-stelsel, met name gemeten aan de hand van het aantal innovatieve kmo's die samenwerken met andere partners,
- het aantal ondernemingen dat een IT-opleiding biedt.

16 Belgisch Instituut voor Post- en Telecommunicatiediensten (2021), *Vergelijkende prijzenstudie van de telecomdiensten in België en in de buurlanden*, [Mededeling van 20 december 2021 betreffende de vergelijkende prijzenstudie van de telecommunicatiediensten in België en in de buurlanden in 2021](#)

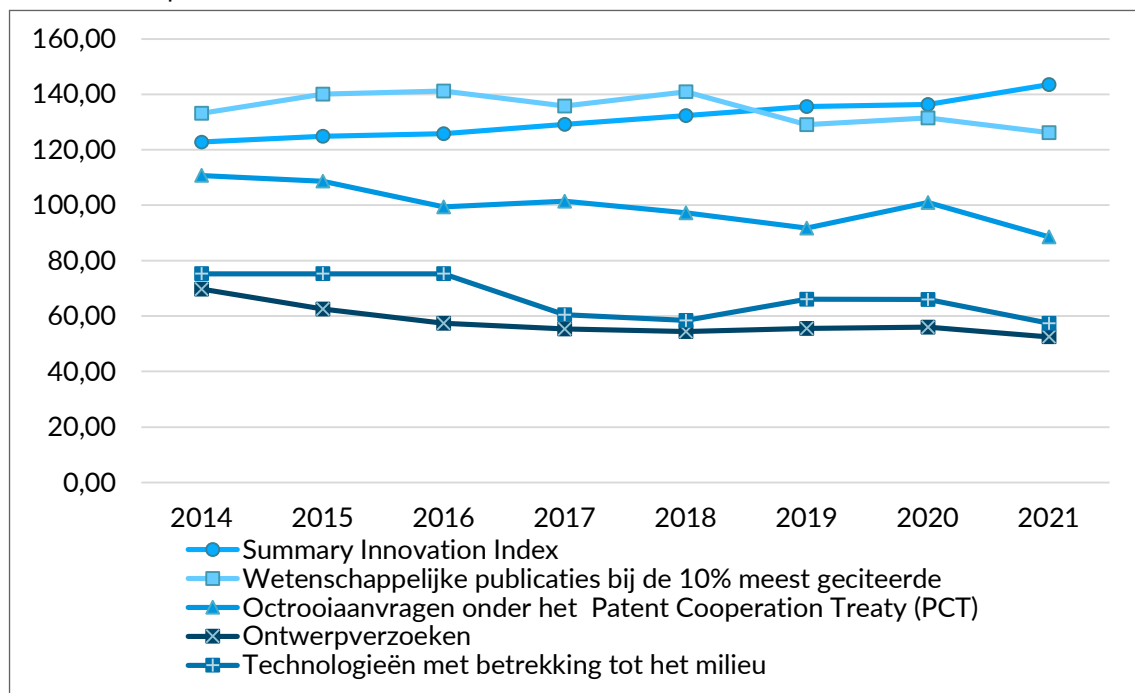
17 European Commission, European Innovation Scoreboard <https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard>

De zwakke punten (grafiek 2-5) van ons land liggen in:

- de octrooiaanvragen volgens het Patent Cooperation Treaty (PCT),
- de design-aanvragen,
- de milieutechnologie,
- de wetenschappelijke publicaties die zich onder de 10 % meest geciteerde bevinden.

Grafiek 2-5. European Innovation Scoreboard, België

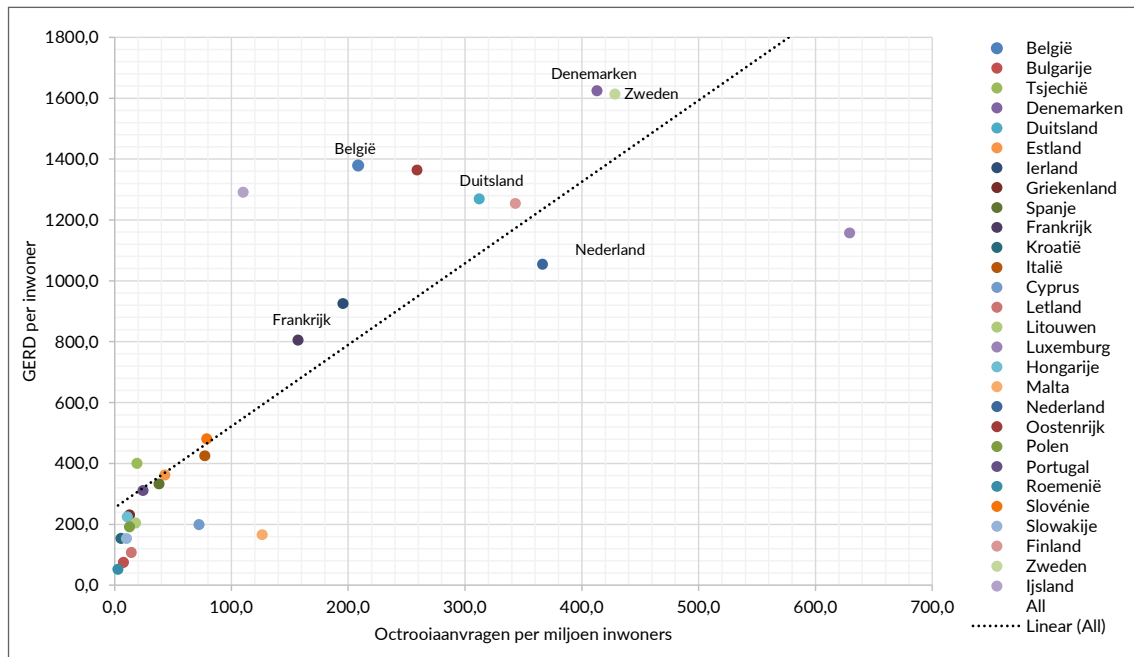
Prestatie ten opzichte van EU 2010 = 100.

Bron: Europese Commissie.

Voor de octrooiaanvragen geeft de tendenscurve (grafiek 2-6) een positieve correlatie weer tussen de octrooiaanvragen bij het Europees Octrooibureau (EOB) per miljoen inwoners en de O&O-uitgaven per inwoner in 2020. Hoe hoger de O&O-uitgaven, hoe hoger ook het aantal door een land ingediende octrooiaanvragen neigt te liggen. De lidstaten van de EU27, zoals Roemenië en Bulgarije, die minder dan 100 euro per inwoner voor O&O uitgegeven hebben, produceerden minder dan 10 octrooiaanvragen per miljoen inwoners in 2020. De uitgaven van België bedroegen 1.379 euro per inwoner voor 208 octrooiaanvragen. Die van Denemarken en Zweden tot slot bedroegen meer dan 1.600 euro per inwoner en het aantal octrooiaanvragen per miljoen inwoners lag bij 413 voor Denemarken en 428 voor Zweden.

Grafiek 2-6. Octrooiaanvragen ingediend bij het EOB per miljoen inwoners en uitgaven voor O&O per inwoner, 2020

GERD: Gross domestic expenditure on R&D, of bruto binnenlandse uitgaven aan O&O.

Bron: Eurostat.

Op het gebied van milieutechnologie loopt België achterop bij zijn voornaamste handelspartners en bij Denemarken en Finland tijdens de beschouwde periode (2015-2019). Bovendien nam tussen 2018 en 2019 het Belgische aandeel van octrooien voor milieutechnologie af met 3,58 procentpunten, zijnde de grootste daling onder de beschouwde landen tijdens die periode.

Tabel 2-3. Octrooien voor milieutechnologie, 2015-2019

In percentage van het totaal.

Land	2015	2016	2017	2018	2019
Denemarken	18,51	23,64	20,64	24,28	21,33
Duitsland	13,68	13,77	14,36	14,91	13,23
Finland	13,33	13,4	13,47	13,06	12,71
Frankrijk	13,2	12,16	12,85	13,31	12,44
Zweden	13,6	13,92	13,92	12,5	12,04
Nederland	10,34	11,23	11,27	10,77	9,44
België	10,31	10,83	11,25	11,67	8,09

Bron: OESO.

Dalende bijdrage van de TFP aan de groei van het bbp

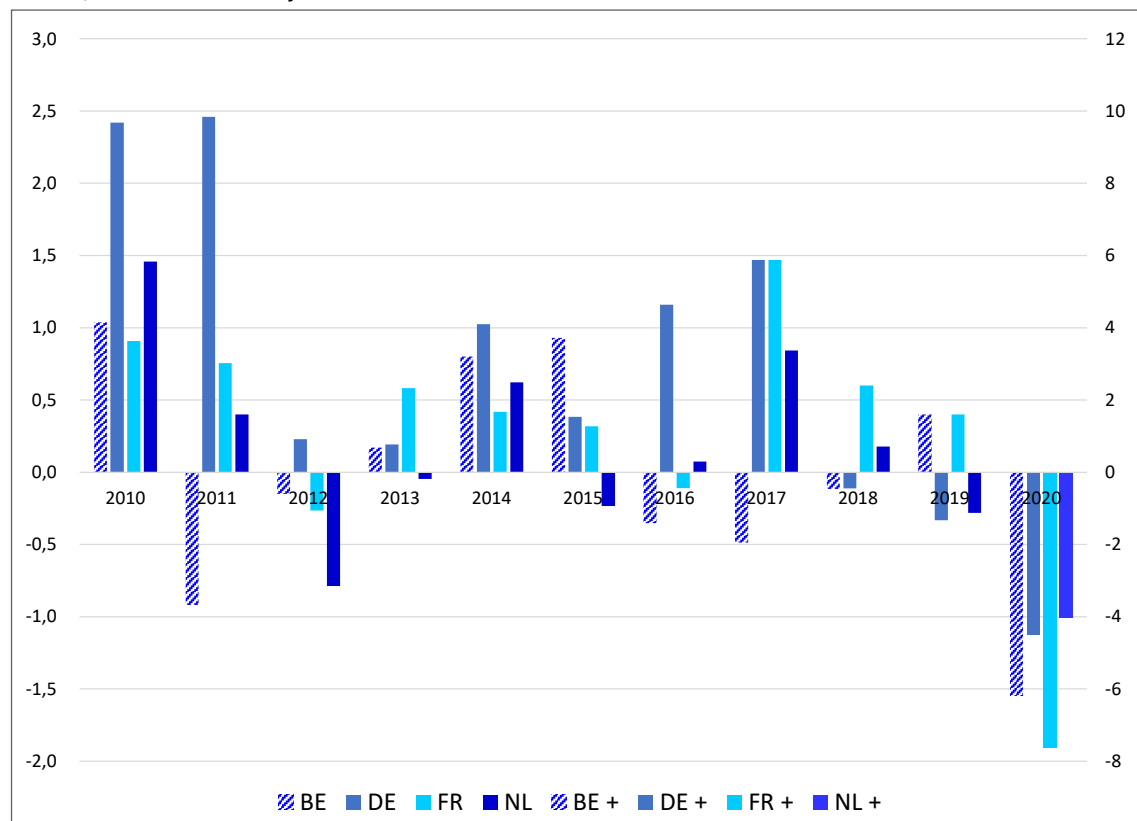
In 2020 vertoonde België net als de andere bestudeerde landen een ongeziene negatieve groei-voet (-6,18 %) van zijn totale factorproductiviteit (TFP), een gevolg van de COVID-19-pandemie.

Tijdens de periode 2010-2020 (grafiek 2-7, a) verliep de totale factorproductiviteit van België en van zijn handelspartners alternerend, met positieve en negatieve veranderingen op jaarbasis. Een analyse van drie periodes van 10 jaar tussen 1990 en 2019, toont ook een dalende trend van de gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de TFP (grafiek 2-7, b), wat kan wijzen op een verzwakking van het innovatief vermogen, ondanks de nochtans vrij hoge O&O-uitgaven (zie de Belgische resultaten in het European Innovation Scoreboard). Die tegenstrijdigheid kan te verklaren zijn doordat uitgaven voor O&O nog onvoldoende uitmonden in de daadwerkelijke creatie van winstgevende nieuwe producten¹⁸.

Die dalende trend van de groei van de TFP draagt bij tot de vertraging van de arbeidsproductiviteit die vastgesteld wordt in België, in de naburige economieën en in de meeste geïndustrialiseerde landen. Terwijl de TFP verzwakt, blijft de bijdrage van de kapitaalintensiteit aan de groei in vergelijking evenwel vrij hoog en stabiel, met een overwicht van het niet-ICT-kapitaal over het ICT-kapitaal¹⁹. Daarnaast kenden de investeringen in immateriële activa (meer bepaald hun niet-ICT-component O&O) sinds 2010 een opvallende vlucht met een gemiddelde jaarlijkse groei van +4,3 % tussen 2010 en 2019, tegenover een groei van +2,5 % voor de materiële activa. Hun aandeel in de totale vaste activa steeg daarmee van 14,5 % in 2010 naar 20,7 % in 2019, om dan te zakken naar 18,2 % in 2020. De uitgaven voor O&O stegen in volle coronacrisis (+0,4 % ten opzichte van 2019), in tegenstelling tot de andere categorieën van activa.

Grafiek 2-7. Groei van de totale factorproductiviteit

a. In %, evolutie t.o.v. het jaar ervoor.

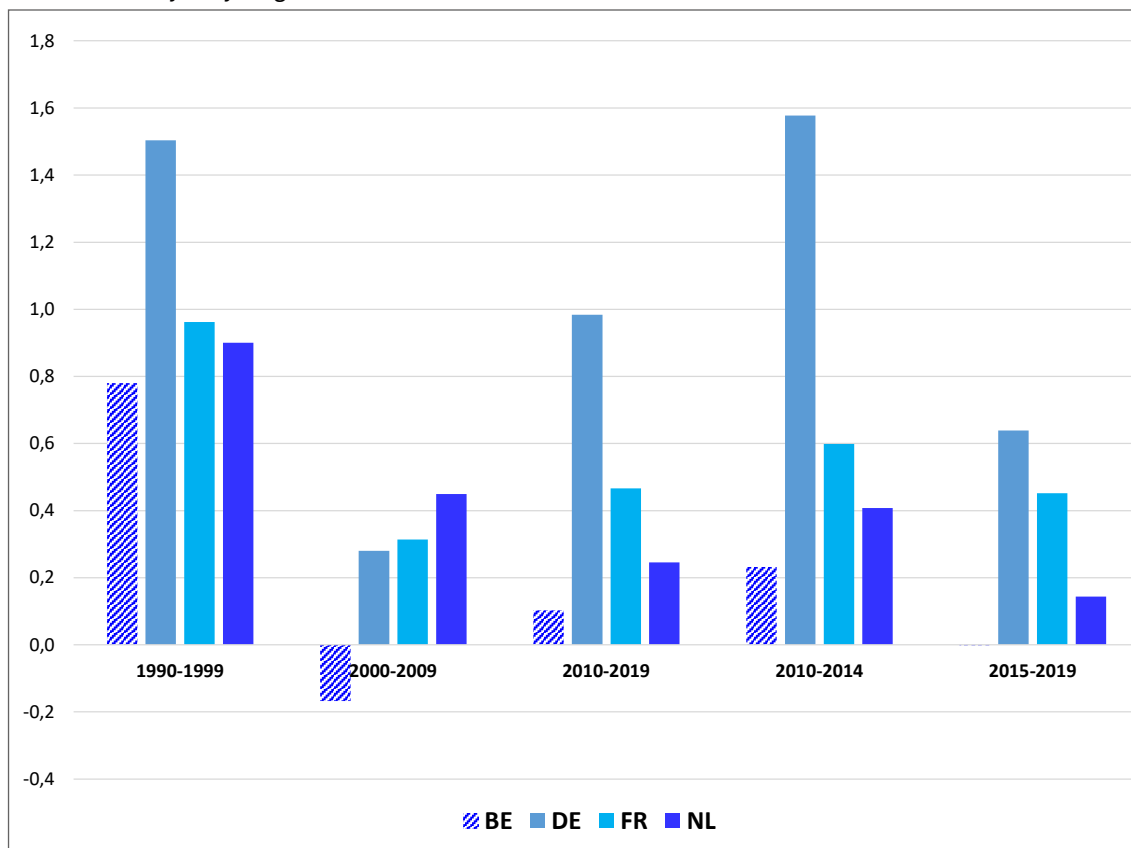

18 Nationale Bank van België (2017), Economisch Tijdschrift, september 2017.

<https://www.nbb.be/nl/economisch-tijdschrift/september-2017>

19 Voor de periode 2010-2019 was de bijdrage gemiddeld 60 % voor het niet-ICT-kapitaal tegenover 40 % voor het ICT-kapitaal.

b. Gemiddelde jaarlijkse groeivoet.

Voor grafiek a vindt men de gegevens met betrekking tot het laatste jaar op de rechter schaal.

Bron: OESO, Ameco.

2.5. België presteert goed op het vlak van digitale economie, maar loopt achter voor de 5G

België is een van de landen van de Europese Unie die het beste presteren in de digitale economie. Volgens de Digital Economy and Society Index (DESI)²⁰ van de Europese Commissie, die de integratie van het digitale aandeel in een economie meet, staat België op de 12e Europese plaats in 2021, lager dan de jaren ervoor. Het haalt een score van 53,7 terwijl de Europese Unie 50,7 haalt. Denemarken, Finland en Zweden vormen de top drie. De drie naburige economieën van België doen het soms beter dan ons land (Nederland, 4^e), soms minder goed (Duitsland, 13^e en Frankrijk, 16^e).

De DESI is onderverdeeld in vier sub-indicatoren. België onderscheidt zich voor de integratie van digitale technologie in de bedrijven (6^e), terwijl het minder goed presteert in de digitale openbare diensten (17^e), door een zwakke score op het gebied van open data en een nog te gering aanbod van digitale openbare diensten ten aanzien van particulieren. Die vaststelling geldt niet ten aanzien van bedrijven. De digitale openbare diensten zouden uitbreiding moeten vinden met de digitalisering en modernisering van de activiteiten van de federale overheidsdiensten van Justitie en van

20 <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

Volksgezondheid, zoals omschreven in het PHV (Nationaal plan voor herstel en veerkracht). België kent uiteenlopende prestaties in de **connectiviteit**, met goede resultaten voor het vaste netwerk en het breedbandinternet, maar slechte resultaten in de voorbereiding en de uitrol van de 5G. Dat laatste zou in goede zin moeten evolueren met de aanbesteding voor de 5G-band begin 2022. België staat op de 10^e plaats op het gebied van **menselijk kapitaal**, voornamelijk dankzij een aantal bedrijven die hun werknemers opleiding geven in de informatie- en communicatietechnologie (ICT). De opwaardering van het menselijk kapitaal zal vervolgd worden dankzij gerichte maatregelen in het PVH.

Tabel 2-4. Indicator DESI en subindicatoren, 2021

Score in %, plaats tussen haakjes.

Indicator	België 2020	België 2021	Duitsland 2021	Frankrijk 2021	Nederland 2021	EU 2021	Beste score 2021
DESI globaal	51,1 (10)	53,7 (12)	54,1 (13)	50,6 (16)	65,1 (4)	50,7	70,1 (DK)
Menselijk kapitaal	51,4 (10)	50,8 (10)	55,3 (7)	47,4 (14)	61,5 (3)	47,1	71,1 (FI)
Connectiviteit	45,9 (12)	48,4 (16)	58 (6)	47,4 (17)	68,4 (2)	50,2	47,1 (DK)
Integratie van digitale technologie	46 (5)	49,8 (6)	35,5 (17)	34,8 (18)	50,7 (5)	37,6	59,5 (FI)
Digitale overheidsdiensten	61,2 (17)	65,8 (17)	67,5 (16)	73,0 (13)	79,9 (8)	68,1	91,8 (EE)

Bron: Europese Commissie, Digital Scoreboard.

Volgens de cijfers van het Digital Scoreboard van de Europese Commissie die gebruikt worden voor de DESI had 84,5 % van de Belgische gezinnen een vaste breedbandverbinding in 2020 tegenover 77,0 % voor de hele Europese Unie. België (7^e) bevindt zich enkel voor Frankrijk (70,5 % en 2019), terwijl Duitsland (2^e, 91,7 %) en Nederland (3^e, 89,9 %) beter scoren. Van de bedrijven beschikt 96,9 % over een vaste breedbandverbinding in België (4^e) in 2020, een hoger cijfer dan in Frankrijk (95,8 %, 5^e), Duitsland (95,4 %, 7^e) en Nederland (95,1 %, 9^e). Het Europees gemiddelde lag in 2020 bij 93,0 %.

De Europese Commissie heeft een indicator voor de digitale intensiteit²¹ van bedrijven uitgewerkt, die een van de componenten vormt van de DESI. 28 % van de Belgische ondernemingen hadden een hoge of zeer hoge digitale intensiteit. Zo bevindt België zich op de 8^e plaats van de EU27, na Nederland (36 %, 5^e) en voor Duitsland (25 %, 11^e) en Frankrijk (14 %, 24^e). In de Europese Unie noteren 22 % van de bedrijven een hoge tot zeer hoge digitale intensiteit. Zweden kent de beste Europese score met 47 % van de bedrijven. België beschikt aldus over concurrerende bedrijven op digitaal gebied ten opzichte van de omringende landen en de Europese Unie als geheel.

Het *Institute for Management Development* (IMD) publiceert jaarlijks een *World Digital Competitiveness Ranking*²² van 64 landen. In de laatste editie (2021) staat België op de 26^e plaats van de 64 landen, na Nederland (7^e), Duitsland (18^e) en Frankrijk (24^e). Zoals de DESI 2021 het reeds had aangetoond met de component menselijk kapitaal behaalt België zeer goede resultaten op het vlak van kennis (21^e), met sterkte punten in de overheidsuitgaven voor onderwijs (8^e) en de totale uitgaven voor O&O (11^e). Een erg zwak punt echter vormt het geringe aantal gediplomeerden in de wetenschap-

21 De digitale-intensiteitsindex (DII) is een samengestelde indicator, afgeleid van de enquête naar het gebruik van ICT en e-handel in het bedrijfsleven. Van 0 tot 3 is de digitale intensiteit zeer laag; van 4 tot 6 is zij laag; van 7 tot 9 is zij hoog; van 10 tot 12 is zij zeer hoog.

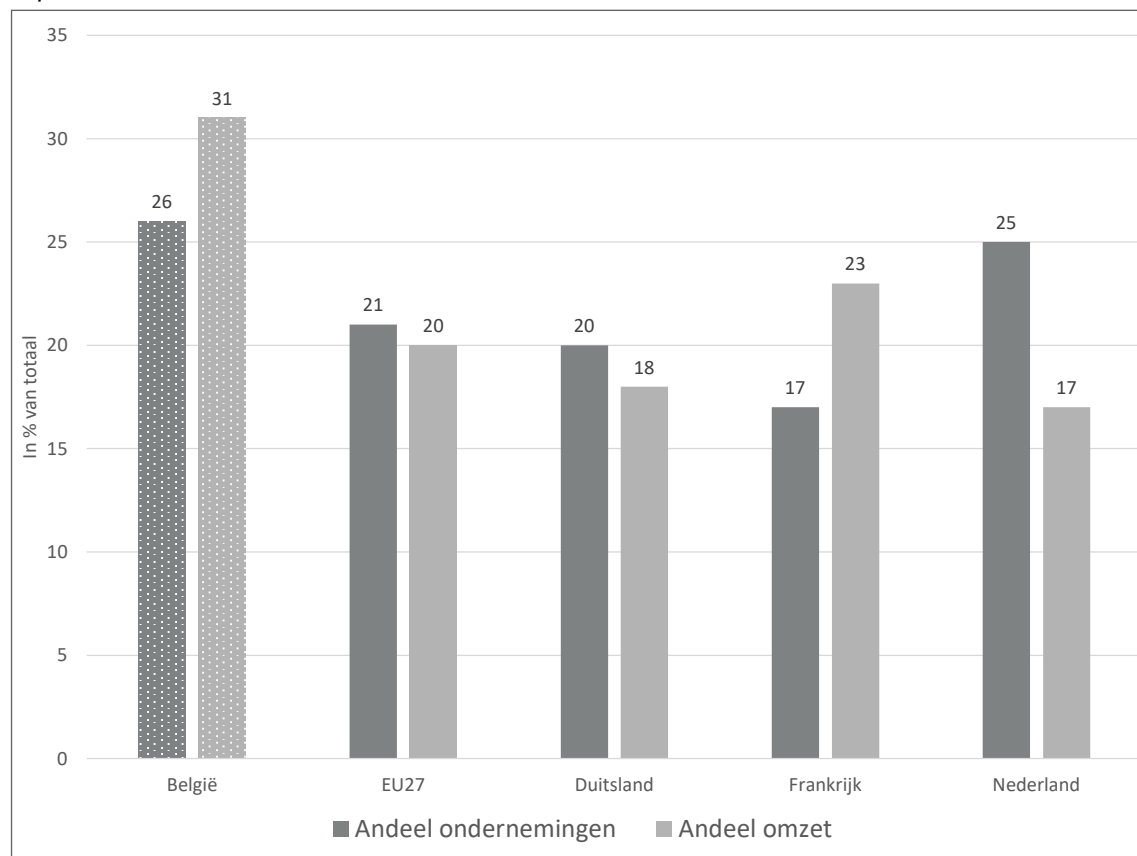
22 <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness/>

pen (59^e). Op het gebied van technologie bevindt België zich op de 29^e plaats, met goede cijfers voor immigratiewetten (8^e), die de komst van buitenlandse arbeidskrachten vergemakkelijken, en voor de intellectuele-eigendomsrechten (10^e). Het presteert daarentegen ondermaats op technologisch vlak door de geringere dekking van de draadloze netwerken, met name 5G (59^e). Het IMD evalueert daarnaast ook de voorbereiding op de toekomst: België is goed geplaatst voor de online verkoop (10^e), maar kent een aanzienlijke achterstand voor e-participation (56^e), voor kansen en bedreigingen voor de ondernemingen (44^e) en voor faalangst in het ondernemerschap (47^e).

E-commerce is een belangrijke component van het concurrentievermogen van een land in het tijdperk van de digitale economie. België onderscheidt zich duidelijk op dat gebied. Zo geven de gegevens van Eurostat aan dat 31 % van de Belgische ondernemingen (zonder de financiële sector) in 2021 gebruik maakten van e-commerce (26 % in 2020), waarvan 25 % via online-instrumenten (websites, applicaties of market places). Ter vergelijking, het Europees gemiddelde ligt bij 23 % ondernemingen die e-commerce toepasten in 2021 (21 % in 2020), waarvan 19 % via een online-instrument. Meer Belgische ondernemingen, ongeacht hun grootte, zijn betrokken bij e-commerce dan bedrijven in de drie grote buurlanden. In België zijn de grote ondernemingen zeer actief in de e-commerce, die goed is voor 31 % van de totale omzet van de Belgische bedrijven in 2020, tegenover 33 % in 2019 en 25 % in 2018. In de EU was de e-commerce goed voor 20 % van de totale omzet, dat is een duidelijk lager cijfer dan in België. De buurlanden van België realiseerden een geringer deel van hun omzet in de e-commerce in 2020 (17 % voor Duitsland, 23 % voor Frankrijk en 17 % voor Nederland). De Belgische consumenten maakten meer gebruik van e-commerce in 2020, met 73 % van de Belgen die in de loop van dat jaar online bestellingen plaatsten.

Grafiek 2-8. Aandeel van de e-commerce in het totaal van de ondernemingen en van de omzet, 2020

In procent.

Bron: Eurostat, Statbel.

De *Women in Digital Index*²³ van de Europese Commissie evalueert de digitale aanwezigheid van vrouwen. Er zijn twaalf indicatoren die gestructureerd werden rond drie assen (gebruik van internet, vaardigheden van surfers en van ICT-specialisten, en tewerkstelling). België haalde in 2021 een score van 55,6 en kwam daarmee op de 12^e Europese plaats, na zijn drie buurlanden. Het Europese gemiddelde bedraagt 53,2.

De grote verschillen tussen mannen en vrouwen liggen in België in:

- de deelname aan online-cursussen,
- Informaticakennis,
- gediplomeerden in “science, technology, engineering and mathematics” (STEM) (8/1000 tegenover 20,7/1000 voor de mannen),
- in het aandeel tewerkstelling van ICT-specialisten bij de vrouwen (1,9 % tegenover 7,8 % bij de mannen).

België komt daarentegen op de 2^e plaats wat betreft het loonverschil (met een score van 11 % tegenover 18 % in de EU, terwijl Zweden de eerste plaats inneemt (9 %).

2.6. Een ontoereikende bedrijfsdynamiek

Volgens structurele statistieken telde België in 2019 699.084 bedrijven²⁴ en had het dus een hogere dichtheid van bedrijven per 1.000 inwoners (61) dan de hele EU27 (57) en Duitsland (33). België bevindt zich achter Frankrijk (63), maar lijkt verder verwijderd van Nederland af (76). Tussen 2010 en 2019 groeide de populatie van Belgische bedrijven met een jaargemiddelde van 1,8 %, maar vertoont de laatste jaren een versnelling (gemiddeld +2,1 % tussen 2015 en 2019). De meeste Belgische bedrijven zijn micro-ondernemingen (minder dan 10 werknemers, 94,7 % van de bevolking), terwijl 73 % van de Belgische bedrijven geen enkele werknemer had in 2019. Dit aandeel is vergelijkbaar met dat van Frankrijk (72 %) en is lager dan in Nederland (81 %), maar is duidelijk hoger dan de situatie in Duitsland (39 % van de bedrijven).

In zijn laatste rapport vermeldt de Nationale Raad voor de Productiviteit²⁵ dat bedrijven zonder werknemers minder groeien en daarom het minst bijdragen aan de productiviteit. Behalve in Duitsland is in België, Frankrijk en Nederland de laatste jaren het aandeel ondernemingen zonder werknemers toegenomen.

Tabel 2-5. Turbulentiegraad (churn rate) van de ondernemingen

In %, totaal van de ondernemingen.

	2010	2015	2018	2019
België	9,79	9,32	9,78	10,79
Duitsland	17,28	14,87	16,70	21,59
Frankrijk	19,64	14,71	15,66	16,67
Nederland	17,65	15,83	15,56	16,77

Bron: Eurostat, Structural Business Statistics.

²³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/women-digital-scoreboard-2021>

²⁴ De ondernemingen die in deze sectie worden behandeld, zijn die van de NACE-sectoren B tot N (*business economy*), met uitzondering van holdings.

²⁵ Nationale Raad voor de Productiviteit (2021), *Jaarverslag 2021*, https://cnp-nrp.belgium.be/publications/publication_det.php?lang=fr&KeyPub=466

Hoewel de bedrijfsdynamiek, gemeten door de churn rate²⁶, de voorbije jaren sterker is geworden in België (+1 procentpunt tussen 2010 en 2019), blijft die beduidend zwakker dan in de buurlanden. Zoals vermeld in tabel 2-5, versterkte Duitsland ook zijn bedrijfsdynamiek (+4,3 procentpunten tussen 2010 en 2019, voornamelijk tussen 2018 en 2019 met +4,9 procentpunten). Omgekeerd zagen Frankrijk en Nederland hun churn rate tussen 2010 en 2019 dalen. De kloof tussen de bedrijfsdynamiek van België en zijn buurlanden is tussen 2010 en 2019 kleiner geworden met Frankrijk en Nederland, maar groter geworden met Duitsland. Van de andere EU27-landen heeft alleen Griekenland een lagere churn rate dan België in 2019.

Wanneer wordt gekeken naar de churn rate per grootteklasse (in termen van aantal werknemers), is het percentage steeds hoger in bedrijven zonder werknemers dan in de andere categorieën. In vergelijking met zijn drie buurlanden heeft België in 2019 de laagste churn rate bij bedrijven zonder werknemers. In bedrijven met 1 tot 4 werknemers is het percentage echter hoger in België (6,16) dan in Frankrijk (4,39). Bij de bedrijven met 4 tot 9 werknemers heeft alleen Duitsland (3,67) een beter cijfer dan België (3,03). De situatie is vergelijkbaar in bedrijven met meer dan 10 werknemers (1,60 voor Duitsland tegenover 1,39 voor België). Bijgevolg verbetert de bedrijfsdynamiek in België naarmate de grootte van de ondernemingen toeneemt. Het concurrentienadeel ten opzichte van de buurlanden is bijzonder duidelijk voor de klasse van bedrijven zonder werknemers.

De toetreding van nieuwe ondernemingen tot een markt en de uittreding uit die markt van ondernemingen die niet langer gezond zijn, maken een efficiënte herverdeling van werkgelegenheid, productiviteit en kapitaal mogelijk van de laatstgenoemde naar de eerstgenoemde. België heeft een van de laagste oprichtingsgraden in Europa met 7,17 % in 2019, in vergelijking met Nederland (9,13 %), Duitsland (10,76 %) en Frankrijk (12,07 %). Litouwen (19,35 %) heeft de hoogste oprichtingsgraad in de EU-27. België heeft ook een van de laagste percentages bedrijfsfaillissementen (3,62 %), net na Frankrijk (4,60 %). In de EU-27 varieerde de stopzettingsgraad in 2019 van 3,01 % (Griekenland) tot 29,47 % (Bulgarije).

In 2019 lag de oprichtingsgraad van ondernemingen in de klasse van ondernemingen zonder personeel in België lager dan in de buurlanden. Voor ondernemingen met 1 tot 4 werknemers daarentegen lag de oprichtingsgraad in België (4,87 %) hoger dan in Nederland (3,28 %). Voor ondernemingen met 5 tot 9 werknemers lag de Belgische oprichtingsgraad in 2019 (2,55 %) hoger dan die van de buurlanden, net als die van ondernemingen met meer dan 10 werknemers (1,16 %). De stopzettingsgraad in ondernemingen zonder werknemers ligt in België lager dan in de buurlanden, terwijl hij hoger ligt dan in Nederland in ondernemingen met 1 tot 4 werknemers (1,29 % tegenover 1,11 %), in ondernemingen met 5 tot 9 werknemers (0,48 % tegenover 0,42 %) en in ondernemingen met meer dan 10 werknemers (0,23 % tegenover 0,20 %).

De overlevingsgraad van Belgische ondernemingen op 5 jaar is het hoogste in de EU-27. Meer dan 62,39 % van de bedrijven die in 2014 in België werden opgericht, waren in 2019 nog steeds actief, waarmee België een voorsprong heeft op zijn drie buurlanden. In Nederland bedraagt de overlevingsgraad op 5 jaar 59,47 %, terwijl deze in Frankrijk 48,80% bedraagt, in Duitsland 38,54 % en in de EU-27 als geheel 45,02 % (in 2018).

26 Volgens Eurostat is de *churn rate* de som van de oprichtingsgraad (*birth rate*) en de stopzettingsgraad (*death rate*). Hoe hoger dat percentage, hoe groter het aantal oprichtingen en stopzettingen van bedrijven. Een oprichting (*birth*) is het resultaat van een combinatie van productiefactoren waarbij geen andere onderneming betrokken is. Daarom wordt geen rekening gehouden met fusies, splitsingen, herstructureringen of veranderingen van activiteit. Een stopzetting (*death*) is het resultaat van de ontbinding van een combinatie van productiefactoren waarbij geen andere onderneming betrokken is. Er zijn dus geen fusies, splitsingen, herstructureringen of veranderingen van activiteit die in aanmerking worden genomen. Zowel de oprichtingen als de stopzettingen worden niet beïnvloed door de reactivering van een onderneming binnen twee jaar.

België heeft ook een zeer laag aandeel snelgroeiende ondernemingen²⁷ bij ondernemingen met meer dan 10 werknemers (8,15 %) in 2019, en laat alleen Cyprus (3,40 %) of Roemenië (2,38 %) in de EU-27 voorgaan. Duitsland staat net boven België (9,44 %), terwijl Nederland (14,46 %) en Frankrijk (12,12 %) de lijst aanvoeren. Op het vlak van werkgelegenheid namen snelgroeiende ondernemingen met meer dan 10 werknemers in 2019 7,18 % van het personeelsbestand in België voor hun rekening. Dat percentage ligt dus lager dan in Frankrijk (9,78 %), Duitsland (13,33 %) en Nederland (23,08 %).

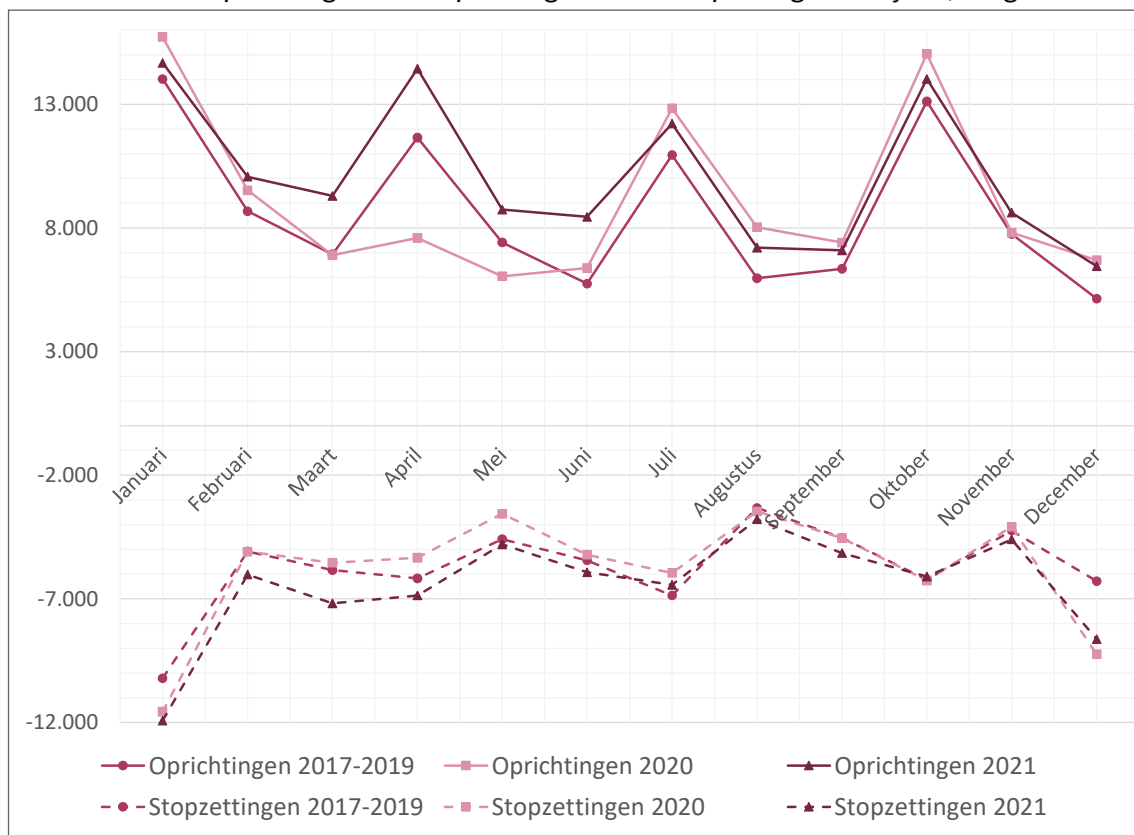
De coronacrisis en de door de regeringen genomen maatregelen ter bestrijding van de pandemie waren ook van invloed op de oprichting en stopzetting van bedrijven (grafiek 2-9). In België heeft een moratorium op faillissementen bedrijven in tijdelijke moeilijkheden in staat gesteld hun activiteiten voort te zetten. Volgens de gegevens over de btw-plichtige ondernemingen was het aantal opgerichte ondernemingen in 2020 lager dan in de voorgaande jaren en in 2021 tussen maart en juni. Daarna overtrof het aantal opgerichte ondernemingen in 2020 meermaals het niveau van 2017-2019. In 2021 werd van maart tot juni een groter aantal oprichtingen geregistreerd, alvorens in het tweede semester de trend van de voorgaande jaren te volgen. Zowel in 2020 als in 2021 lag het aantal stopzettingen in december hoger dan het gemiddelde voor de periode 2017-2019.

In 2020 lag het aantal stopzettingen iets lager dan in de drie voorgaande jaren, vooral van februari tot juli. In december 2020 en begin 2021 lag het aantal stopzettingen tot juli hoger dan in de voorgaande periodes. Het verschil met de cijfers van het jaar 2020 was bijzonder groot. Het aantal faillissementen, zoals gerapporteerd door Statbel, is tussen 2019 en 2020 met 32,0 % gedaald, voornamelijk als gevolg van de uitvoering van de twee moratoria in de loop van 2020 door de regering (waarvan het tweede van kracht was tot en met 31 januari 2021), alsook om administratieve redenen²⁸. In 2021 is het totale aantal faillissementen verder gedaald (-9,3 % op jaarbasis), terwijl economische analyses uitgingen van een inhaalbeweging vanaf 2020. Die vertraging van het aantal faillissementen gaat gepaard met een daling van het aantal banen dat in dit kader verloren ging (-12,3 % in 2020 en -23,1 % in 2021). De steunmaatregelen hebben zo bijgedragen tot het behoud van de werkgelegenheid in de Belgische ondernemingen.

27 Bedrijven met een jaarlijkse groei van het aantal werknemers van ten minste 10 % in de afgelopen drie jaar met ten minste 10 werknemers aan het begin van de groei (Eurostat).

28 https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Ondernemingen/7.5%20Faillissementen/report_BRI_2021_12_NL.pdf

Grafiek 2 -9. Oprichtingen en stopzettingen van btw-plichtige bedrijven, België

Bron: Statbel, berekeningen FOD Economie.

Volgens de Nationale Raad voor de Productiviteit en het Federaal Planbureau²⁹, zou de zwakte van de Belgische bedrijfsdynamiek de vertraging van de Belgische productiviteitsgroei kunnen verklaren. Een ander gevolg van een zwakke ondernemingsdynamiek kan de zombificatie van ondernemingen zijn. Dat verschijnsel doet zich voor wanneer een onderneming niet langer financieel levensvatbaar is, maar haar economische activiteit voortzet. Het in dienst houden van geschoolde arbeidskrachten en kapitaal door deze bedrijven kan dan ten koste gaan van start-ups en andere levensvatbare bedrijven. Dat kan de productiviteitswinst van levensvatbare bedrijven verminderen.

Volgens het laatste verslag van de OESO en de Europese Commissie "The Missing Entrepreneurs 2021"³⁰ zouden bijna 9 miljoen meer mensen ondernemer kunnen zijn in Europa en bijna 35 miljoen mensen in alle OESO-landen, als iedereen even actief zou zijn in het oprichten van een bedrijf als mannen tussen 30 en 49 jaar. Maatschappelijke ongelijkheden door geslacht, leeftijd en afkomst veroorzaken derhalve een groot tekort op het vlak van ondernemerschap. In België zijn in 2020 13,4 % van de werknemers zelfstandigen, tegenover 11,6 % in Frankrijk, 8,0 % in Duitsland

29 Dumont, M. (2021), *Business dynamism and productivity growth in Belgium*, Federaal Planbureau, Brussel: https://www.plan.be/publications/publication-2124-nl-business_dynamism_productivity_growth_in_belgium

30 OECD/European Commission (2021), *The Missing Entrepreneurs 2021: Policies for Inclusive Entrepreneurship and Self-Employment*, OECD Publishing, Paris: <https://www.oecd.org/industry/the-missing-entrepreneurs-43c2f41c-en.htm>

en 15,8 % in Nederland, tegenover 13,5 % in de Europese Unie (cijfers van de enquête naar de arbeidskrachten)³¹.

Het percentage is in België de afgelopen tien jaar stabiel gebleven. Na Nederland en voor Frankrijk en Duitsland had België in 2020 het hoogste aandeel zelfstandigen in kansarme en/of ondervertegenwoordigde bevolkingsgroepen:

- 9,4 % van de vrouwen (8,4 % in 2011),
- 12,0 % van de immigranten (11,8 % in 2011),
- 9,2 % van de jongeren tussen 20 en 29 jaar (6,8 % in 2011),
- 16,0 % van de senioren tussen 50 en 64 jaar (16,2 % in 2011).

2.7. België trekt buitenlandse investeringen aan, maar bedrijfsklimaat moet verbeteren

Het concurrentievermogen van een land kan zijn vermogen om buitenlandse investeringen aan te trekken en tegelijkertijd een gezond ondernemingsklimaat voor plaatselijke bedrijven te waarborgen.

Directe buitenlandse investeringen (DBI) vertegenwoordigen de verwerving van ten minste 10 % van de aandelen van een binnenlandse onderneming door een buitenlandse onderneming. Hoe meer DBI-projecten een land heeft, hoe aantrekkelijker het is. In de EY Attractiveness Survey 2021³², behoudt België zijn vijfde plaats in de Europese rangschikking van 2020³³, ondanks de negatieve impact van het coronavirus op het aantal projecten (15 % minder in vergelijking met 2019). Daarmee bevindt België zich vóór Nederland (8e) maar achter Duitsland (3e) en Frankrijk, de belangrijkste Europese bestemming van buitenlandse investeringen. België werd ook zwaarder getroffen dan het Europese gemiddelde (-13 % van de projecten tussen 2019 en 2020) en dan Duitsland (-4 %), maar minder dan Frankrijk (-18 %) of Nederland (-24 %).

Tabel 2-6. Belang en marktaandeel van directe buitenlandse investeringen

Land	Plaats		Aantal projecten		Marktaandeel	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
België	5 ^e	5 ^e	267	227	4 %	4 %
Duitsland	3 ^e	3 ^e	971	930	15 %	17 %
Frankrijk	1 ^e	1 ^e	1.197	985	19 %	18 %
Nederland	6 ^e	8 ^e	255	193	4 %	4 %

Bron: Ernst & Young Attractiveness Survey 2021.

Die daling van het aantal projecten heeft geleid tot een daling van het aantal nieuwe banen met 5,6 % in 2020. België noteerde in 2020 namelijk 227 buitenlandse investeringsprojecten voor 5.098 gecreëerde banen, tegenover 267 projecten voor 5.401 gecreëerde banen in 2019. Zowel het aantal projecten als het aantal banen lag al lager dan in 2018. 185 van de projecten van 2020 zijn nieuwe buitenlandse investeringsprojecten, waarmee het niveau van 2018 weer wordt bereikt,

31 <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/>

32 Ernst & Young (2021), *Pulling the right levers for future growth – EY Attractiveness Survey Belgium*: https://www.ey.com/en_be/attractiveness

33 Niet alle landen waarop deze enquête betrekking heeft, zijn lid van de Europese Unie (Verenigd Koninkrijk, Turkije, enz.), terwijl niet alle EU-landen werden geanalyseerd (Tsjechische Republiek, enz.).

terwijl 42 projecten uitbreidingsprojecten zijn, wat aanzienlijk lager is dan in voorgaande jaren (94 in 2018 en 70 in 2019).

De meeste DBI-projecten hebben betrekking op:

- de sector zakelijke dienstverlening (44 projecten),
- de sectoren vervoer en logistiek (33 projecten),
- de farmaceutische industrie (22 projecten, een sterke stijging).

De meest populaire activiteiten zijn:

- verkoop en marketing (53 projecten),
- verwerkende industrie (44 projecten),
- zakelijke dienstverlening (43 projecten).

Vervoer en logistiek hebben in 2020 de meeste nieuwe banen opgeleverd (1.866), gevolgd door de farmaceutische industrie (883) en de zakelijke dienstverlening (483). De energievoorziening genereerde echter meer nieuwe banen per project (111), veel meer dan de buitenlandse investeringsprojecten in de textiel-, kleding- en lederindustrie (80 banen per project) en vervoer en logistiek (57 banen per project).

In 2020 was het Verenigd Koninkrijk het belangrijkste investeerdersland in België (35 projecten), gevolgd door Frankrijk (30 projecten tegenover 42 een jaar eerder) en Nederland (28 projecten). In 2019 stonden de Verenigde Staten aan de leiding met 45 projecten (27 projecten in 2020). Anderzijds heeft China zijn investeringsprojecten in ons land in één jaar tijd verdubbeld, van 14 naar 27 projecten in 2020. Wat het scheppen van werkgelegenheid betreft, zijn Frankrijk (1.063), de Verenigde Staten (979) en China (740) het actiefst in hun investeringsprojecten.

Hoewel België aantrekkelijk blijft in termen van DBI-projecten, verwacht slechts 35 % van de in 2021 bevraagde investeerders dat de aantrekkelijkheid ervan zal toenemen naarmate de crisis ten einde loopt, tegenover 62 % voor Europa. 66 % van de investeerders is nog altijd van plan om in 2022 te investeren. De EY- Survey stelt toch een aantal belemmeringen voor expansie en andere investeringen in België vast: het belastingstelsel - de complexiteit ervan en het niveau van de belastingen -, de arbeidskosten en de politieke, regelgevende en administratieve stabiliteit. Investeerders vrezen ook een tekort aan geschoolde arbeidskrachten op het gebied van kunstmatige intelligentie, robotica of de digitale economie en big data. Ondanks die moeilijkheden waarderen de investeerders de ondernemerscultuur van België, de kwaliteit van de beroepsbevolking en de omvang van de binnenlandse markt. Zij wijzen ook op het groeipotentieel van investeringen in schone technologieën en hernieuwbare energie.

De bevindingen van de Europese Investeringsbank (EIB) in haar laatste investeringsenquête over België³⁴ liggen in dezelfde lijn als de EY Attractiveness Survey. Een aantal bedrijven heeft zijn investeringen in 2020 teruggedroefd, terwijl het optimisme in 2021 is teruggekeerd: meer Belgische bedrijven zijn nu van plan hun investeringen te verhogen. Bovendien heeft 47 % van de Belgische ondernemingen tijdens de coronacrisis financiële steun ontvangen (gegarandeerde of gesubsidieerde leningen, uitstel van betaling, subsidies of andere), tegenover een Europees gemiddelde van 56 %.

Digitalisering is nu de prioriteit voor Belgische bedrijven en ondanks de moeilijkheden in verband met de gezondheidssituatie blijft België een land van innovatie, met 38 % van de bedrijven die nieuwe producten, processen of diensten hebben ontwikkeld of op de markt hebben gebracht. Dat percentage komt overeen met het Europese gemiddelde van 36 %. Bovendien heeft 64 % van de bevraagde bedrijven ten minste één geavanceerde digitale technologie geïmplementeerd.

34 European Investment Bank (2021), *EIB Investment Survey Country Overview: Belgium*, <https://www.eib.org/en/publications/econ-eibis-2021-belgium>

Terwijl Belgische ondernemingen optimistisch zijn over de investeringsvoorwaarden (economisch klimaat, interne financiering, enz.), zijn ze pessimistischer over het institutionele klimaat - het wettelijk kader of de toegankelijkheid van externe financiering. Twee belangrijke knelpunten worden naar voren geschoven: de beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel (87 % van de bedrijven) en de onzekerheid over de toekomst (68 % van de bedrijven). Slechts 5 % van de bevroagde Belgische ondernemingen beschouwt zichzelf als financieel beperkt, d.w.z. ondernemingen die ontevreden waren over het ontvangen bedrag, waarvan de aanvraag werd afgewezen, voor wie de kosten van de lening te hoog waren of die ontmoedigd raakten. Ons land heeft dan ook de 6e beste score van de Europese landen, na Frankrijk en Duitsland.

Bij gebrek aan een recente publicatie van de Doing Business van de Wereldbank, bieden sommige onderdelen van de IMD World Competitiveness Ranking³⁵ aanvullende informatie over het Belgisch ondernemingsklimaat. Het belastingstelsel (63e) en de basisinfrastructuur (41e) zijn zwakke punten. Anderzijds scoort België goed op het gebied van maatschappelijk kader (10e), productiviteit en efficiëntie (10e) en onderwijs (10e), waar het voorligt op zijn drie buurlanden. Ons land staat hoger gerangschikt dan Duitsland en Frankrijk voor ondernemingswetgeving (20e) en attitudes en waarden (35e), naast de drie goede prestaties die hierboven werden vermeld.

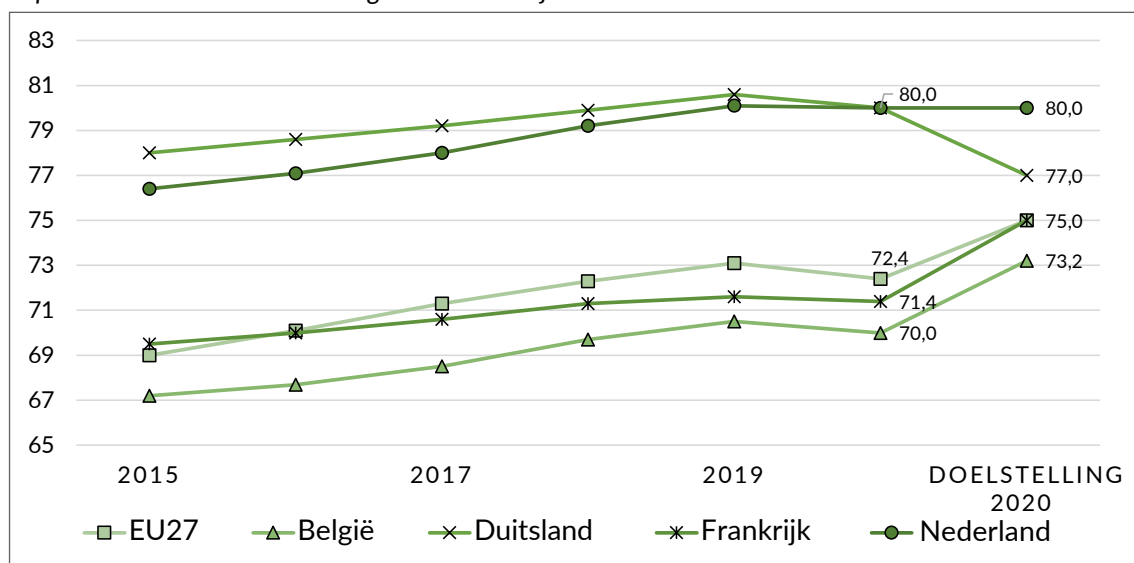
2.8. Onderbenut menselijk kapitaal

België heeft zijn werkgelegenheidsdoelstelling voor 2020 niet gehaald

Volgens de enquête naar de arbeidskrachten bedroeg de werkgelegenheidsgraad in 2020 in België 70,0 %. Dat was een daling met 0,5 procentpunt ten opzichte van 2019, terwijl de werkgelegenheidsgraad sinds 2016 een stijgende lijn vertoonde (streefcijfer: 73,2 % in 2020) en de vacaturegraad 2,9 % bedroeg, in het vierde kwartaal van 2020. Die daling van de werkgelegenheidsgraad, grotendeels te wijten aan de gezondheidscrisis, werd ook vastgesteld bij onze belangrijkste handelspartners (DE: -0,6 procentpunt, FR: -0,2 en NL: -0,1).

Grafiek 2-10. Werkgelegenheidsgraad

In procent van de totale bevolking tussen 20-64 jaar.

Bron: Eurostat, Statbel.

35 <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/>
Overzicht België: <https://worldcompetitiveness.imd.org/countryprofile/overview/BE>

De jongste kwartaalresultaten blijken echter gunstiger te zijn. In het derde kwartaal van 2021 was namelijk 71,4 % van de 20-64-jarigen in België aan het werk, na 70,5 % in het vorige kwartaal en 70,2 % in het derde kwartaal van 2020. Volgens Statbel weerspiegelt de stijging van het personeelsbestand in het derde kwartaal van 2021 de intrede van jongeren op de arbeidsmarkt (+23,6 %): jongeren die hun studies beëindigen, vinden werk of zijn actief op zoek naar werk. Sommige jongeren hebben tijdens de zomermaanden een studentenjob. In het derde kwartaal van 2021 waren gemiddeld 880.000 werkzame personen de hele referentieweek afwezig van het werk. De zomervakantie was de belangrijkste reden om niet de hele week te werken (663.000 mensen).

In het derde kwartaal van 2021 was er een duidelijk effect van de versoepeling van de telewerkverplichting door de regering. 38,2% van de werkzame personen werkte in het derde kwartaal 2021 soms, meestal of altijd van thuis uit. Dat percentage bedroeg in het tweede kwartaal 2021 nog 43,5 % (34,4 % in het derde kwartaal 2020). Het percentage werkzame personen dat altijd thuis werkt is sterk gedaald, van 16,4 % in het tweede kwartaal van 2021 tot 10,3 % in het derde kwartaal van 2021 (9,9 % in het derde kwartaal 2020). Het aantal vacatures is (+13,8 % ten opzichte van het tweede kwartaal 2021) is daarentegen het hoogste sinds de invoering van deze enquête in 2012. Ook de vacaturegraad is op kwartaalbasis gestegen, van 4,2 % tot 4,7 % in het derde kwartaal 2021. Die vacaturegraad steeg vooral in de vastgoedsector (+2,58 procentpunten), de informatie- en communicatiesector (+1,87 procentpunt) en de industrie (+1,33 procentpunt). Overigens blijft dat percentage het hoogst in de sector accommodatie en maaltijden (11,3 %) en het laagst in de non-profit sector (2,8 %).

Gegevens van het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) laten ook een zeer lichte daling van de binnenlandse werkgelegenheid zien (-0,02 %), die wordt beïnvloed door een daling van het aantal werknemers met 0,4 %, terwijl het aantal zelfstandigen tussen 2019 en 2020 met 1,7 % is gestegen. De daling van het aantal door werknemers gewerkte uren is in de betrokken periode echter groter (-7 %). De dienstensector werd het zwaarst getroffen: groot- en detailhandel, vervoer en opslag, verschaffen van accommodatie en maaltijden. In 2021 bevestigt de kwartaalevolutie ook een stijging van de binnenlandse werkgelegenheid met 0,6 % binnen één kwartaal (tussen het tweede en derde kwartaal 2021) en met 2,4 % op jaarbasis (derde kwartaal 2020 in vergelijking met het derde kwartaal 2021). De stijging van de werkgelegenheid op kwartaalbasis in 2021 is voornamelijk toe te schrijven aan de groot- en detailhandel, vervoer en hotels en restaurants, terwijl de beroepsbevolking op jaarbasis vooral opnieuw meer tewerkgesteld is in gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische activiteiten en administratieve en ondersteunende diensten en in de informatie- en communicatiesector.

Het Belgische concurrentievermogen heeft ingenieurs en permanente opleiding nodig

Een van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie is dat in 2020 ten minste 40 % van de 30-34-jarigen in de EU-27 een diploma hoger onderwijs moet hebben behaald. Met een percentage van 47,8 % in 2020 heeft België de Europese doelstelling overschreden, alsook zijn eigen doelstelling van 47 % in 2020. Van onze belangrijkste handelspartners heeft alleen Duitsland met een aandeel van 36,3 % het streefcijfer van 40 % niet gehaald. In 2020 hebben zowel mannen als vrouwen in de onderzochte landen, met uitzondering van Duitsland, de Europa 2020-doelstelling gehaald. Bovendien presteerden vrouwen in België beter dan mannen (vrouwen: 55,5 %, mannen) 40,2 %), in Frankrijk (vrouwen: 52,1, mannen: 45,3) en in Nederland (vrouwen: 58,8, mannen: 49,2).

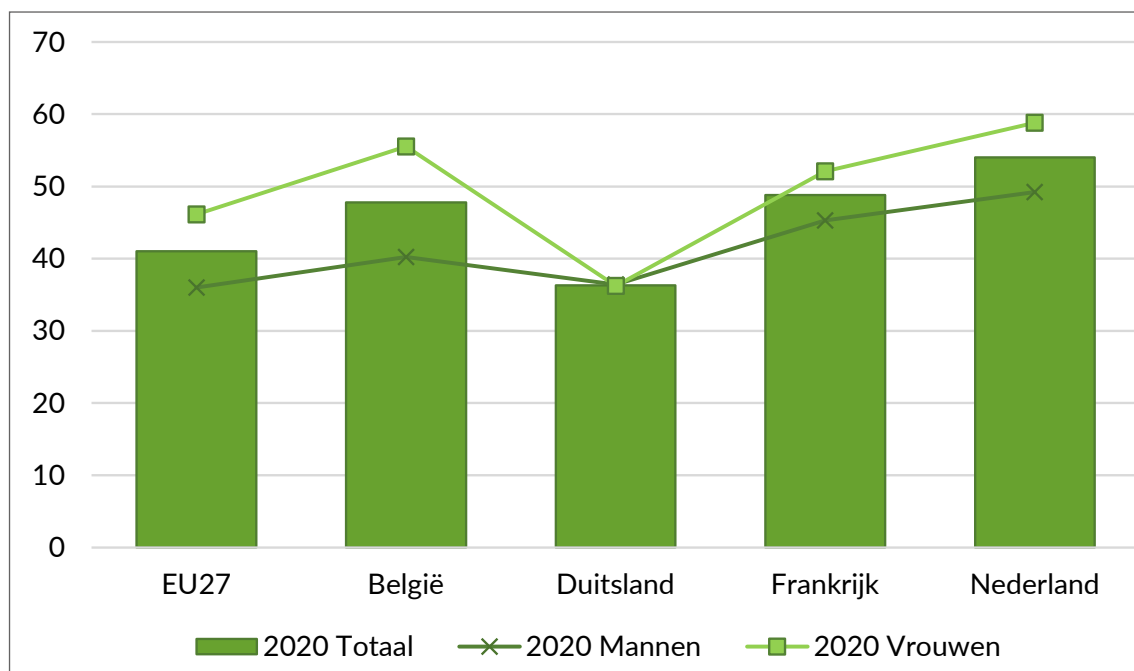
Ondanks het gunstige resultaat wat het aantal afgestudeerden in het hoger onderwijs betreft, presteert België ondermaats op het vlak van het aantal afgestudeerden in het hoger onderwijs in exacte wetenschappen, wiskunde, informatica, ingenieurswetenschappen, verwerkende en producerende industrie (STEM) per 1.000 inwoners in de leeftijdsgroep 20-29 jaar. In 2019 (laatste beschikbare gegevens) had ons land namelijk slechts 14,2 afgestudeerden in de categorie STEM, wat ver onder het Europese gemiddelde ligt (20,8 afgestudeerden) en Frankrijk met 27,5 afgestudeerden (beste score van de onderzochte landen). In 2016 luidde Agoria (Federatie van de technologische industrie) al de noodklok over het tekort aan ingenieurs, dat tot een structureel probleem zou

leiden. Dat tekort zou de ontwikkeling van de industriële structuur en innovatie, de verspreiding van nieuwe technologieën en de digitalisering van onze economie kunnen belemmeren.

Wat permanente opleiding betreft, werd met de strategie “Onderwijs en opleiding 2020” van de Europese Unie beoogd in 2020 15 % van de volwassenen aan permanente opleiding te laten deelnemen. Het percentage voor België, geraamd op basis van de resultaten van de enquête naar de arbeidskrachten, komt in 2020 uit op 8,5 % (na een maximum van 9,7 % in 2019). Onze resultaten liggen ver onder het streefcijfer van 15 % en onder de beste prestatie van Finland (31 %). Het laatste verslag van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid³⁶ benadrukt bovendien dat permanente opleiding een investering in de toekomst is, zowel voor de werkgever met een positief effect op de productiviteit, als voor de werknemer, die meer voldoening in zijn werk krijgt en zijn carrièremogelijkheden vergroot, zowel in de huidige tewerkstelling als in het kader van toekomstige tewerkstelling of bij omscholing. De toename van het aantal afgestudeerden in STEM en van het aantal deelnemers aan bij- en nascholing draagt bij tot de verbetering van de productiviteit van onze economie.

Grafiek 2-11. Houders van 30-34 jaar met een diploma hoger onderwijs

In %.

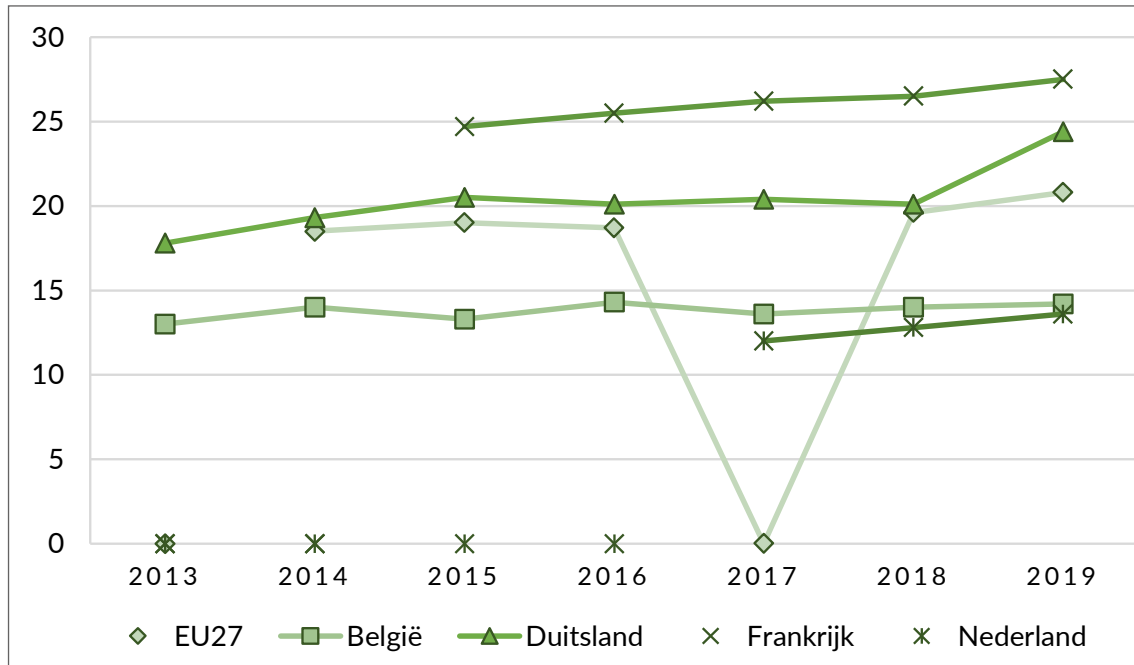

Bron: Eurostat.

36 [Nationale Arbeidsraad, verslag 2021 “Permanente opleiding voor werknemers”.](#)

Grafiek 2-12. Afgestudeerden in het hoger onderwijs in wetenschap, wiskunde, informatica, techniek, indus. verwerking, productie - per 1000 inwoners van 20-29

In aantal.

Bron: Eurostat.

Afkortingenlijst

ISO-afkortingen voor landen

AT	Oostenrijk
AU	Australië
BE	België
BG	Bulgarije
BR	Brazilië
CA	Canada
CH	Zwitserland
CL	Chili
CN	China
CY	Cyprus
CZ	Tsjechië
DE	Duitsland
DK	Denemarken
EE	Estland
ES	Spanje
FI	Finland
FR	Frankrijk
GR	Griekenland
HR	Kroatië
HU	Hongarije
ID	Indonesië
IE	Ierland
IL	Israël
IN	India
IS	IJsland
IT	Italië
JP	Japan
KR	Zuid-Korea
LT	Litouwen
LU	Luxemburg
LV	Letland
MT	Malta
MX	Mexico

NL	Nederland
NO	Noorwegen
NZ	Nieuw-Zeeland
PL	Polen
PT	Portugal
RO	Roemenië
RU	Rusland
SE	Zweden
SI	Slovenië
SK	Slowakije
TR	Turkije
US	Verenigde Staten van Amerika
VK	Verenigd Koninkrijk
ZA	Zuid-Afrika

Andere afkortingen

5G	Vijfde generatie mobiele netwerken
bbkv	Bruto binnenlandse kapitaalvorming
bbp	Bruto binnenlands product
BIPT	Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie
btw	Belasting op toegevoegde waarde
CO ₂	Koolstofdioxide
CREG	Commissie voor de Regulering van de Elektriciteit en het Gas
DESI	Digital Economy and Society Index
DBI	Directe buitenlandse investeringen
EC	Europese Commissie
EIB	Europese Investeringsbank
EOB	Europees Octrooibureau
EU	Europese Unie
FPB	Federaal Planbureau
FOD	Federale Overheidsdienst
GICP	Geharmoniseerde index van de consumptieprijzen
GJ	Gigajoule
GWh	Gigawattuur
ICT	Informatie en communicatietechnologie
IMD	Institute for Management Development

INR	Instituut voor de nationale rekeningen
kmo	Kleine of middelgrote ondernemingen
kWh	Kilowattuur
LPE	Loonkosten per eenheid
MWh	Megawattuur
NBB	Nationale Bank België
NEKP	Nationaal Energie-en Klimaatplan
NRP	Nationale Raad voor de Productiviteit
O&O	Onderzoek en ontwikkeling
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PBT	Procedure bij buitensporige tekorten
PVH	Plan voor Herstel en Veerkracht
STEM	Science, Technology, Engineering & Mathematics
TFP	Totale factorproductiviteit

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel
Ondernemingsnummer: 0314.595.348
economie.fgov.be